

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta financí a účetnictví

katedra měnové teorie a politiky

studijní obor: Finance

**Heterogenita hospodářského vývoje
severních a jižních italských regionů z
pohledu vybraných ekonomických
ukazatelů**

Autor bakalářské práce: Tomáš Malaník

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Ondřej Šíma

Rok obhajoby: 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma „Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů“ jsem vypracoval samostatně a veškerou použitou literaturu a další prameny jsem řádně označil a uvedl v přiloženém seznamu.

V Praze dne 4. 6. 2018

Poděkování

Velice rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu práce Ing. Ondřeji Šímovi za odborné vedení, vstřícný přístup, trpělivost a výraznou pomoc, které se mi při zpracování této bakalářské práce dostalo.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autor práce: Tomáš Malaník
Studijní program: Finance a účetnictví
Obor: Finance

Název tématu: Ing. Ondřej Šíma

Rozsah práce: 30-40 stran

Rámcový obsah:

Historický vývoj Itálie a politický vývoj v současnosti
Teoretický rámec práce
Regiony Itálie a jejich odlišnosti v ekonomickém vývoji

Seznam odborné literatury:

1. *Eurostat yearbook [elektronický zdroj]*. Luxembourg: ISSN 1681-4789.
2. HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-006-5.
3. PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-721-4.
4. ROMEL, Valentina. North v South: Italy's foreign investment gulf. *Financial Times* [online]. 2017. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/b56c5be2-567e-11e7-9fed-c19e2700005f>

Datum zadání diplomové práce: duben 2017

Termín odevzdání diplomové práce: červen 2018

Tomáš Malaník
Řešitel

doc. Ing. Karel Brůna, Ph.D.
Vedoucí ústavu

Ing. Ondřej Šíma
Vedoucí práce

doc. Ing. Ladislav Mejzlík, Ph.D.
Děkan FFU VŠE

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá hospodářskou heterogenitou mezi jižními a severními regiony Itálie. V práci je popsán rozdílný historický a hospodářský vývoj severních a jižních regionů Itálie. Práce analyzuje pro jednotlivé regiony vývoj ekonomických ukazatelů, tok soukromých investic a příliv finančních prostředků ze strukturálních fondů EU v posledních letech. Podle analýzy vývoje nezaměstnanosti a hrubého domácího produktu ve 21. století, nedochází ke zmenšování rozdílu mezi regiony. Konvergenci jižních regionů není urychlena ani přílivem dotací z evropských fondů.

Klíčová slova: Itálie, regionální analýza, nezaměstnanost, investice, dotace

JEL klasifikace: E24, C38, N93

Abstract

This bachelor thesis deals with economic heterogeneity between the southern and northern regions of Italy. This paper describes different historical and economic developments in the northern and southern regions of Italy. The thesis analyzes the development of economic indicators, the flow of private investment and the inflow of EU structural funds in recent years for individual regions. According to the analysis of the development of unemployment and gross domestic product in the 21st century, there is no narrowing of the differences between the regions, even at the price of large subsidies targeting the regions of southern Italy.

Key words: Italy, regional analysis, unemployment, investment, subsidy

JEL classification: E24, C38, N93

Obsah

ÚVOD	8
1 ITÁLIE – HISTORICKÝ VÝVOJ A POLITICKÁ SITUACE.....	9
1.1 HISTORICKÝ VÝVOJ	9
1.2 POLITICKÁ SITUACE A DLOUHODOBÉ PROBLÉMY V ITÁLII.....	15
2 VYBRANÉ TEORETICKÉ RÁMCE A ASPEKTY	16
2.1 POLITIKA HOSPODÁŘSKÉ A SOCIÁLNÍ SOUDRŽNOSTI EVROPSKÉ UNIE	16
2.2 PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE	18
2.3 GRAVITAČNÍ MODEL OBCHODU	20
2.4 PRODUKTIVITA PRÁCE	21
3 REGIONY ITÁLIE A VYBRANÉ DETERMINANTY JEJICH ODLIŠNÉHO VÝVOJE	22
3.1 SHLUKOVÁ ANALÝZA	22
3.2 ANALÝZA VÝVOJE EKONOMICKÝCH UKAZATELŮ REGIONŮ V ČASE	25
3.3 DOTACE EU A JEJICH GEOGRAFICKÉ ROZLOŽENÍ	31
3.4 PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE V ITÁLII	37
3.5 PRODUKTIVITA PRÁCE	41
ZÁVĚR.....	44
LITERATURA.....	I
SEZNAMY OBRÁZKŮ A TABULEK	III
PŘÍLOHY.....	A
I. DODATEČNÉ TABULKY KE SHLUKOVÉ ANALÝZE	A
II. DODATEČNÉ TABULKY K ANALÝZE EKONOMICKÝCH UKAZATELŮ	B
III. DODATEČNÉ TABULKY K PROBLEMATICE HOSPODÁŘSKÉ A SOCIÁLNÍ POLITIKY SOUDRŽNOSTI EU	E
IV. DODATEČNÉ TABULKY K PROBLEMATICE PRODUKTIVITY PRÁCE	E

Úvod

Italské hospodářství lze rozdělit na průmyslově rozvinutý sever a méně rozvinutý jih, kde vysokou část hospodářství tvoří služby a zemědělství. Jižní Itálie je taky sužovaná vysokou nezaměstnaností. Tyto dvě rozdílné části Itálie se liší nejenom ekonomicky, ale také společensky a historicky. Snaha vlád Itálie i EU vyřešit hospodářskou zaostalost jižní Itálie probíhá pomocí rozsáhlých investic z veřejných rozpočtů.

Cílem bakalářské práce je zhodnotit hospodářskou diferenci mezi jižní a severní Itálií a zmapovat její historický vývoj. Dalším cílem této práce je analyzovat vývoj této difference v posledních letech na základě ekonomických ukazatelů. V neposlední řadě bude analyzováno, zda investice z veřejných zdrojů, které putují do jižních regionů za cílem zlepšení hospodářské výkonnosti, mají pozitivní vliv na hospodářský vývoj regionů.

Bakalářská práce zmapuje historické mezníky ve společenském a hospodářském vývoji Itálie a posoudí jejich vliv na hospodářskou heterogenitu. Pomocí shlukové analýzy bude dokazováno, zda lze rozlišit regiony Itálie podle jejich geografické polohy na základě ekonomických ukazatelů. Dále proběhne analýza vývoje hrubého domácího produktu a nezaměstnanosti v jednotlivých regionech Itálie ve 21. století. Diference regionů bude zkoumána z pohledu PZI. Bude analyzováno, kde je investováno nejméně a nejvíce kapitálu, zda lze rozdělit Itálii na jižní a severní část pomocí objemu přílivu PZI a spojitost mezi PZI a finančními prostředky ze strukturálních fondů EU. Nakonec bude zkoumán vliv politiky hospodářské a sociální soudržnosti EU na hospodářské rozdíly mezi jižní a severní Itálií. Proběhne analýza současného i historických programových období, které budou zkoumány z hlediska toho, kam míří, z jakého strukturálního fondu dané prostředky pocházejí a jaký měly vliv na vývoj hospodářské difference regionů.

1 Itálie – historický vývoj a politická situace

1.1 Historický vývoj

V této podkapitole bude popsán historický vývoj Itálie s přihlédnutím k historickým událostem, které tvořily rozdíly mezi severem a jihem Itálie. K vytvoření této kapitoly byla nejdůležitějším zdrojem kniha Giuliana Procacci Dějiny Itálie.

V období pravěku se na jihu dnešní Itálie se usídlily řecké národy. Magna Graecia bylo jméno této oblasti, které vyjadřuje lidnatost a bohatství v oblasti. Města v oblasti jižní Itálie měla velmi dobré vztahy se svými mateřskými městy v Řecku. Naopak v severní Itálii byla nejpříznivějším místem pro život Pádská nížina, kde se usídlili Etruskové, kteří postupně expandovali až do Říma, kde nejspíše započali epochu starověkého Říma. V období starověkého Říma nebyl znatelný rozdíl mezi jihem a severem Itálie. Na jihu Itálie bylo díky výbornému podnebí nejdůležitější složkou hospodářství zemědělství, na kterém byla založena ekonomika říše. Na severu Itálie byla kromě zemědělství důležitou částí ekonomiky i těžba, která poskytovala suroviny pro obrovské stavební projekty a zbraně pro armádu.¹

Římská říše byla roku 395 n.l. rozdělena na říši západořímskou a východořímskou. Zatímco Východořímská říše byla ekonomicky konsolidovanější a hustěji osídlenou částí impéria a přežila bez vážnější újmy stěhování národů, Západořímská říše v průběhu 5. století pozvolna upadala a zanikla roku 476 n.l. Vše, co bylo za doby římské říše vybudováno, bylo postupně narušeno a zničeno. Během hroživé sociální a hospodářské krize v Západořímské říši, nájezdů barbarů, řecko-gótské války, a nakonec vpádu Lamgobardů a jejich usídlení dochází k procesu úpadku hospodářského života a politické jednoty poloostrova. Nastává proces vylidňování měst i vesnic, zaostávání vzdělanosti a pobarbaršťování zvyků. Ve spojení s těmito událostmi není nijak přehnané mluvit o degradaci. Po tak radikálních převratech se na prahu roku 1000 objevuje zcela nová země, ale stopy lidské práce a přítomnosti přetrvávají a v téhle době, která začíná být příznivější, znovu rozkvetou. Dochází k obnově římských cest. V době městských komun probíhá osídlení měst, která už byla centry v době římské říše.

V Itálii i v Evropě znamenal rok 1000 začátek velkého vývoje hospodářství a bouřlivých společenských změn. Jako první tyto změny poznamenaly venkov, základ středověké společnosti. Velký populační růst nutil obyvatelstvo k obdělávání i méně kvalitních půd a

¹ Antický svět [online]. Antický svět [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <http://www.antickysvet.cz/>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

zdokonalování zemědělských postupů (např. zavlažování, regulování koryt řek atd.). Rok 1000 nepřinášel oživení nejen pro venkov, ale také pro města. Po dobách, kdy společnost byla sevřená podvýživou a samozásobitelstvím, se města znovu stávají střediskem směny, místem trhu, spotřebitelem zemědělských produktů, a naopak dodavatelem zpracovatelských výrobků a služeb. Přelom 10. a 11. století znamenal vzestup i pro přímořská města, kterým rostl jejich vliv. Přímořská města těžila z obchodních styků s Orientem, díky čemuž začala využívat plodů východní civilizace. Jako plody asimilace kultur by se dalo označit převzetí arabských čísel Leonardem Fibonaccim, buzoly a lodních plachet. Nejvýznamnější přímořská města byla Amalfi, Pisa, Janov a Benátky.

Vývoj hospodářství a společenské změny znamenaly vytváření prvních rozdílů mezi jižní a severní Itálií. V oblastech střední a severní Itálie, kde byl hospodářský růst nejprudší, vedly tyto změny k roztržitému feudálnímu společenství a zmenšení jejího vlivu. To byl první krok k osamostatnění měst severní a střední Itálie, zatímco jižní Itálie byla neustále ovládána feudálními společenstvími. Do 11. století byla jižní Itálie rozdělena na arabskou a byzantskou část. Na konci 11. století ovšem Normané dobyli a sjednotili celou jižní Itálii a dále se snažili si podmanit celou Itálii. Bojovali hlavně proti autonomním městským komunám. Při této snaze se ukázala hospodářská nadvláda komun severní a střední Itálie, které měly daleko větší hospodářské a finanční zdroje. Města na jihu neměla ráz městských komun ze severní a střední Itálie, ale šlo spíše o královská města, která ztrácela svou autonomii, což vytvářelo špatné prostředí pro obchod. Jihoitalské království mělo hlavní zdroj příjmů ve svém zemědělství a vývozu jeho produktů na sever. Bylo to hlavně kvůli nižší hustotě osídlení a menšímu počtu měst. Takže hlavní zdroj příjmu království byl také známkou zaostalosti.

Ve 13. století už byl velmi znatelný rozdíl mezi jižní a severní Itálií. Podle odhadů mělo jihoitalské království asi o polovinu méně obyvatel, než žilo v severní a střední Itálii a z dvaceti šesti italských měst, jejichž počet obyvatel ve 13. století byl větší než 20 000, se pouze tři nalézala na jihu. Ve 13. století byla středomořská oblast opravdovým „pupkem“ světa. Sídly uznávané říše a působily velké civilizace západního křesťanství, islámu a Byzance, ale hlavně tady vedly hlavní obchodní cesty, po nichž se přivážely cenné a vyhledávané produkty z Afriky (slonovina, senegalské zlato) a vzácné exotické zboží z Orientu. Středomoří sloužilo také jako překladiště pro oblasti Francie a severní pobaltské Evropy. Nejvíce prosperující město v této době byly bezpochyby Benátky, které ovládaly Krétu, hlavní přístavy v Egejském moři a také měly državu v Konstantinopoli. Benátky byly silou nejlépe organizovanou a nejcelistvější, výpravy byly připravovány a řízeny státem, který také řídil i ukládání zboží do

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

skladů a třídění dovozu. Dalšími významnými městy byly Janov, Milán a Florencie. Naopak přímořská města Pisa a Amalfi ztratila svůj význam a moc v boji se svými konkurenty.

Období rozmachu, které bylo zahájené kolem roku 1000, skončilo na přelomu 13. a 14. století. Do této doby bylo totiž možné čelit demografickému tlaku a rozmachu obyvatelstva obděláváním nových oblastí, a tedy rozšiřováním hranic obhospodařovaného území. Postupem času byly tyto možnosti stále omezenější a na začátku 14. století bylo dosaženo okrajových území. Výsledkem bylo zhoršení podmínek pro výživu lidí, která byla i přes všechny pokroky hlavním problémem. Trvalá hrozba hladu byla více a více aktuálnější a v rozsáhlých oblastech se hladomor stal realitou, jako například v letech 1315-1317, kdy dosáhl jednoho z vrcholů. Na počátku 14. století byl svět přelidněn a nové generace měly smůlu, že trpěly podvýživou a díky tomu snáze podléhaly morovým ranám. Což vysvětluje i ohromnou prudkost, s níž se po celé Evropě v roce 1348 rozšířil mor. Podle dostupných údajů podlehl moru asi třetina obyvatel Itálie, Francie a Anglie.

Benátky, které měly podle odhadů na počátku 14. století 110 000 obyvatel, se i přes velké zkoušky ve 14. století dále rozrůstaly. Díky stoleté válce, kdy nebyly pozemní cesty nejjistější, byly zavedeny námořní spoje do Flander i Anglie. Dále Benátky obchodovaly i s Německem, a to přes město Brenner. Benátky dodávaly kromě koření a tradičních orientálních výrobků také otroky, měď, bavlnu, cukr, olej. Na rozdíl od Benátek, které překonaly těžkou krizi 14. století takřka bez újmy, Janov zažíval velké problémy hlavně v politické nestabilitě, která vedla k hospodářské a sociální stagnaci. Florencii, která byla na počátku 14. století finančním a duchovním centrem světa, postihlo 50 let třídních svárů, které vyústily v revoltu obyvatelstva. Stejně jako Benátky i Milán vyšel z tohoto těžkého období posílen a s významnými územními zisky. Na jižní Itálii hluboce dopadla krize 14. století. Podle odhadů byla v neapolském království opuštěna až třetina vesnic a na Sardinii a Sicílii to bylo až padesát procent.

Po období krize ve 14. století a ukončení stoleté války se uvolnily mezinárodní vztahy a Itálie spolu se západní Evropou mohla znovu vzkvétat. Na sklonku 15. století představovala Itálie nejbohatší, nejvzdělanější, nejlidnatější a nejváženější zemi z celého křesťanského západu. Konec 15. století byla také doba plná očekávání a obav, kdy se čekal přerod církve i společnosti. Největším centrem těchto projevů byla Florencie, nejvzdělanější ze všech měst a také představitelka rovnováhy a humanismu na poloostrově. Očekávané obavy se nakonec naplnily, a to v podobě francouzského krále Karla VIII., který v září roku 1494 vtrhl se svými vojsky na poloostrov. Nesetkal se prakticky s odporem a po pár měsících bylo jasné, že Itálie ztratila po

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

čtyřiceti letech svůj mír. Jižní Itálie a ostrovy spadaly do sféry vlivu a pod nadvládu Španělska. Ve střední Itálii byla nejvýznamnějším městem Florencie, kde s podporou Španělů vládli Medicejští. Na severu už prakticky neexistoval svobodný milánský stát, který byl střídavě pod nadvládou Francouzů a Švýcarů, až přešel pod nadvládu Španělů. Jediným představitelem svobodné Itálie zůstaly Benátky.

V 16. století získává Evropa technologickou, politickou a duchovní převahu nad ostatním světem, kterou bude uplatňovat v nadcházejících staletích. Rozmach mořeplavby, atlantického a orientálního obchodu nevedl k omezení zprostředkovatelské funkce italských zemí, jak je tradiční názor. Naopak, italská města po letech nepokojů opět zažívala roky konjunktury a blahobytu, který byl podobný předchozím staletím. Dalším aspektem evropského rozmachu v 16. století byla cenová revoluce. Ta měla původ ve stále větším přílivu stříbra z Ameriky. I poloostrov zažíval všeobecnou euforii a pro italská města šlo o dobu kypění. O této době se také hovoří jako o „babím létu“.

17. století bylo obdobím třicetileté války. Tato válka velmi zasáhla i Itálii, jelikož Španělsko mělo nadvládu nad téměř celou Itálií. Počátek 17. století charakterizuje prudký úpadek a následná stagnace italského i evropského hospodářství, která bude trvat po celé století. Tato krize způsobila prudký pokles řemeslné výroby, deflační tendence, snížení obchodu, šířící se chudobu. Takový obraz italského hospodářství 17. století byl natolik platný, že lze o této krizi mluvit jako o jednom z uzlových momentů italských dějin. Proces obrody a přeměny, který se v následujícím století rozšíří po celém italském venkově, už nese své stopy i v 17. století, a to hlavně v regionech severní Itálie. Nerovnost mezi severem a jihem Itálie, která vznikla v minulých staletích, se v průběhu 17. století ještě zvýraznila.

Jak bylo zmíněno v předchozím odstavci, v 18. století nastal rozvoj italské ekonomiky. Itálie se vlivem svobodných přístavů (Livorno, Benátky, Terst), které v průběhu 18. století zažily ohromný rozkvět, ale také vlivem rozvoje výstavby silnic a pozemních komunikací, stala neodlučitelnou součástí evropského trhu. Nejdůležitější oblastí italského hospodářství bylo zemědělství. Evropa, která se potýkala se stále rostoucím počtem obyvatel, požadovala od Itálie zemědělské produkty a suroviny nezbytné pro chod svých manufaktur.

Cesta za nezávislostí Itálie začala v revolučním roku 1848, kdy začala spousta povstání za nezávislost. První povstání proběhlo v Palermu, dále následovali Neapol, Benátky, Parma, Livorno, Janov a Řím, kde byla dokonce roku 1848 vyhlášena republika. V roce 1859 začala druhá válka za nezávislost, která už vedla ke sjednocení Itálie. Sjednocené Italské království

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

bylo oficiálně ustaveno 17. března 1861. Součástí království ovšem nebylo Benátsko (připojeno roku 1866) ani Řím (připojen roku 1870).

Cena za sjednocení byla ale vysoká. Italské finance sužovaly nedoplatky za nesmírné válečné výdaje vynaložené na sjednocení Itálie. V roce 1866 převyšoval bilanční schodek státní rozpočet až o 60 %. Itálie byla také velmi zaostalá, vzhledem k tomu, že HDP na obyvatele vyjádřený v PPS byl zhruba polovina britského a přibližně o 25 % menší než Francie či Německo. Během šedesátých a sedmdesátých let 19. století byla výrobní činnost zaostalá a malá, zatímco nadrozměrný agrární sektor byl páteří národního hospodářství. V zemi chyběly velké zásoby uhlí a železa a populace byla převážně negramotná. Roku 1887 byla zavedena ochranná politika s cílem vytvořit těžkou průmyslovou základnu. Některé hlavní ocelářské a hutnické práce se shlukly kolem oblastí s vysokým potenciálem vodní energie, tedy v podhůří Alp a v regionu Umbrie ve střední Itálii. Textilní, chemická a strojírenská výroba zažily svůj boom v oblastech kolem měst Turín a Milán, stejně jako bankovníctví. Industrializace převážně severozápadu Itálie opět zvětšila diferenci mezi jižní a severní Itálií.²

Velká zaostalost Itálie a rozdíly mezi regiony byly hlavními spouštěči Italské diaspory. Mezi lety 1860 a 1976 odhadem 25 miliónů Italů (13 milionů natrvalo) emigrovalo z Itálie za prací do zahraničí. Jejich hlavním cílem byla, kromě sousedních států, Jižní a Severní Amerika. Diaspora ovlivnila především zemědělské oblasti s nízkými příjmy. V těchto oblastech docházelo k depopulaci, která měla dlouhodobé následky.³

Po první světové válce byla italská ekonomika ve velmi špatné kondici. Toho využil Benito Mussolini, který se chopil moci roku 1922, v období sociálních nepokojů. Po nástupu k moci uplatňoval Benito Mussolini hospodářskou politiku laissez-faire. Tato hospodářská politika neměla dlouhého trvání a jakmile Mussolini získal pevnější moc, politika laissez-faire byla postupně opuštěna ve prospěch vládních intervencí a volný obchod byl nahrazen protekcionismem. Velká hospodářská krize roku 1929 zasáhla Itálii velmi tvrdě. Vláda se

² CICCARELLI, Carlo a Stefano FENOALTEA. *Through the Magnifying Glass: Provincial Aspects of Industrial Growth in Post-Unification Italy* [online]. Banca d'Italia, 2010 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: https://www.mmr.cz/getmedia/dda4e489-df77-4be3-b09d-bb9fec5b6323/ESI_fondy_v_kostce_ISBN-web.pdf

³ European Emigration: Italy. *European Emigration: The Historical Records* [online]. 2009 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <http://www.european-emigration.com/it/>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

snažila s krizí vypořádat znárodněním velkých bank a prosazením politiky korporativismu.⁴ Během třicátých let pokračovalo uplatňování korporatismu. Současně však Mussolini rozšiřoval svůj zahraniční vliv prostřednictvím vojenských intervencí. Tyto intervence však vyžadovaly zvýšení vojenských výdajů a italská ekonomika se tak stále více podřizovala potřebám vojenských sil. Do roku 1939 měla Itálie po Sovětském svazu druhý nejvyšší podíl státních podniků. Zapojení Itálie do druhé světové války vedlo ke zhroucení ekonomiky. Příjmy na obyvatele byly v roce 1944 na nejnižší hodnotě od začátku 20. století.

Po druhé světové válce mělo Italské hospodářství velmi variabilní růst. V padesátých a počátcích šedesátých let měla italská ekonomika rekordně vysoké sazby růstu, například v roce 1961 byla hodnota růstu 6,8 %. Tento rychlý a trvalý růst byl způsoben otevřením nových průmyslových odvětví, rekonstrukcí a modernizací většiny italských měst, jako jsou Milán, Řím a Turín. Ale také pomocí poskytnutou zemím po druhé světové válce (zejména Marshallův plán).

Zatímco největší ekonomický růst severní a střední Itálie probíhal v 50. a první polovině 60. let 20. století, jižní Itálie zažila největší růst v 70. a 80. letech 20. století. Tento růst byl způsoben především spuštěním nového programu na podporu zlepšení hospodářské a sociální situace na jihu Itálie, který se jmenoval Fondy pro „Mezzogiorno“ (slangový název jižní Itálie). Mezi lety 1951 a 1978 vláda na jihu Itálie investovala 11,5 miliard dolarů v infrastrukturu a 13 miliard dolarů na levných půjčkách. V 90. letech se vláda snažila snižovat státní dluh, liberalizovat hospodářství a snižovat veřejné výdaje. Liberalizace hospodářství znamenala vstup Itálie do EMU (Evropská měnová unie). Hlavním problémem 90. let, který přetrvává dodnes, jsou daňové úniky a rozmach černého trhu. Navzdory sociálním a politickým snahám o snížení rozdílů v bohatství mezi severní a jižní Itálií a modernizací jižní Itálie, ekonomická propast mezi regiony zůstala stále značně široká.⁵

V této kapitole byl popsán historický vývoj Itálie se zaměřením na důležité události, které měly vliv na sociální a hospodářský vývoj v Itálii. Dále bude probrán politický vývoj poslední let a rozbor dlouhodobých problémů Itálie, které byly nastíněny ke konci této kapitoly.

⁴ Korporativismus je forma organizace společnosti prostřednictvím firemních skupin a zemědělských, pracovních, vojenských nebo vědeckých sdružení a cechů na základě společného zájmu.

⁵ Italy: Economic development. *Nations Encyclopedia* [online]. [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <http://www.nationsencyclopedia.com/Europe/Italy-ECONOMIC-DEVELOPMENT.html>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

1.2 Politická situace a dlouhodobé problémy v Itálii

Italská republika je zastupitelská demokracie. Hlavou státu je prezident, který je volen nepřímo na zasedání obou parlamentních komor na dobu sedmi let. Současným prezidentem je Sergio Mattarella, který byl zvolen v roce 2015. Výkonnou moc má vláda v čele s premiérem. Parlament je dvoukomorový a volený na pět let. Je tvořen sněmovnou poslanců, která má 630 členů a Senátem, ten má 315 volených členů z toho 5 doživotních, které jmenuje prezident.⁶

V současné době prožívá italská politická scéna bouřlivou situaci. Stejně jako v celé Evropě jsou i v Itálii na ústupu středně pravicové strany a čím dál větší podporu získávají populisté. Tento jev potvrdily volby, které se konaly v březnu 2018. Populistické politické Hnutí pěti hvězd, které vede Luigi di Maio, získalo 32,68 % hlasů, což byl nejlepší výsledek jedné politické strany. Ovšem vítězem voleb je Koalice pravého středu, která získala 37 %, a nejsilnější stranou v této koalici byla euroskeptická a protiimigrantská Liga severu, kterou vede Matteo Salvini. Matteo Renzi, který vedl Demokratickou stranu od roku 2013, po velké porážce ve volbách odstoupil z čela strany, se kterou v roce 2014 vyhrál volby. Premiérem byl do roku 2016, kdy rezignoval na post premiéra po prohraném referendu, které mělo za cíl reformu ústavy.⁷

Kromě nepřehledné současné politické situace má Itálie problémy i dlouhodobějšího rázu. Itálie je jedním z nejhorších států Evropy pro podnikání. Dochází k velké neefektivnosti v jednání úřadů z důvodu překrývající se odpovědnosti mezi ústředními a místními vládami. Zejména v oblastech národního významu, jako je infrastruktura a trh práce. Ještě větším problémem je ale velmi špatná kvalita institucí. Navzdory nedávnému pokroku je italský soudní systém složitý, pomalý a neprůhledný. Průměrná doba uplatnění smluv je v Itálii více než tři roky, což je přibližně dvojnásobek průměru zemí OECD. Ve městě Bari, ležící v jižní Itálii, trvá vynucování plnění smluv průměrně více než pět a půl roku. Dále se všechny jižní regiony umístily v žebříčku kvality vládních služeb, který vytvořila Evropská komise, z 236 regionů na horším než 200. místě.⁸

⁶ Itálie. *Euroskop* [online]. [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/541/sekce/italie/>

⁷ Italian election: As it happened. *POLITICO* [online]. 2018 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/live-blog-italian-government-election/>

⁸ GALANTI, Maria Tullia. *Is Italian Bureaucracy Exceptional? Comparing the Quality of Southern European Public Administrations* [online]. Bulletin of Italian Politics, 2011 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: https://www.gla.ac.uk/media/media_210759_en.pdf

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

Dalším problémem v Itálii je velká korupce a organizovaný zločin. Itálie je podle Transparency International dlouhodobě jednou z nejvíce zkorumpovaných zemí v eurozóně. Index vnímání korupce z roku 2017 od Transparency International řadí Itálii na 54. místo ze 180 zemí.⁹ Náklady korupce byly v Itálii 60 miliard v roce 2017, což odpovídá 4 % HDP celé země. Organizovaný zločin a jeho zločinecké organizace ovlivňují sociální a ekonomický život v mnoha italských regionech. Počátek organizovaného zločinu je spojen se vznikem Italského státu v roce 1861. Podle odhadů ministerstva vnitra z roku 2013 jsou zločinecké organizace největšími podniky v Itálii.¹⁰

Jak ukázala tato kapitola, rozdíly mezi severní a jižní Itálií jsou značné a dlouhodobé. Dále bylo poukázáno na nevhodné prostředí pro investování v Itálii. S přihlédnutím ke špatné ekonomické situaci v Itálii se nabízí otázka, zda prostředky z fondů EU mohou pomoci vylepšit ekonomickou situaci a zmenšit rozdíly mezi regiony Itálie (nejen v současné době, ale také v minulosti a budoucnosti).

2 Vybrané teoretické rámce a aspekty

Ačkoliv níže uvedené podkapitoly budou na čtenáře působit značně nesourodým dojmem, jejich zařazení nebylo náhodné. Problematika uvedená v dalších podkapitolách má za cíl upozornit na značnou rozdílnost mezi regiony Itálie. Zde uvedená problematika samozřejmě není konečná a existují další aspekty, které upozorňují na odlišnosti mezi kraji Itálie, ale tyto zůstávají mimo zájem této práce (nejen kvůli zachování obvyklého rozsahu textu, ale také díky mnohdy nedostatečnému množství dat za italské regiony).

2.1 Politika hospodářské a sociální soudržnosti Evropské unie

Každá ze členských zemí EU se vyvíjí a vyvíjela svou vlastní cestou, kulturním, historickým a ekonomickým vývojem. Rozdílný vývoj zapříčinil disparitu mezi krajinami. Rozdílnosti lze najít jak mezi jednotlivými členskými zeměmi, tak také mezi regiony těchto států. Snižování rozdílů na hospodářské úrovni regionů a členských států je jedním ze základních principů evropské integrace. Snižování velkých rozdílů v rámci EU probíhá zejména finančními zdroji,

⁹ Corruption Perceptions Index 2017. *Transparency International* [online]. 2018 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017

¹⁰ How does mafia affect the Italian economy? A brief introduction. *The TSEconomist* [online]. [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <https://tseconomist.com/archive/december-2014/how-does-mafia-affect-the-italian-economy-a-brief-introduction/>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

kteřé jsou alokovány prostřednictvím strukturálních fondů EU. Politika hospodářské a sociální soudržnosti Evropské unie je považována za jednu z nejvýznamnějších, z toho důvodu na ni připadá až jedna třetina z celkového rozpočtu unie.

Nástroji politiky hospodářské a sociální soudržnosti jsou strukturální fondy, Fond soudržnosti, iniciativy Společenství a inovační akce. Většina finanční pomoci je realizována v rámci strukturálních fondů, a to na základě národních iniciativ. Pro účast v programech podporovaných ze strukturálních fondů, musí subjekty dodržovat pravidla horizontální politiky EU, jako jsou: zajištění udržitelného rozvoje, dodržování podmínek ochrany životního prostředí, podpora rozvoje rovných příležitostí mezi muži a ženami, podpora informační společnosti a podpora rozvoje lidských zdrojů.¹¹

Každý ze strukturálních fondů pokrývá svou specifickou oblast. Pro období 2014 až 2020 sem patří:

1. ERDF (Evropský fond pro regionální rozvoj) byl založen v roce 1975 a je objemem finančních prostředků největším fondem. Fond se zaměřuje na modernizaci a posilování hospodářství. Peněžní prostředky z toho fondu míří na investiční (infrastrukturní) projekty. Klíčovými oblastmi, kam směřuje podpora z ERDF, jsou inovace a výzkum, digitální agenda, podpora malých a středních podniků a nízkouhlíkové hospodářství.
2. ESF (Evropský sociální fond) podporuje už od roku 1957 aktivity v oblastech zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů, to je vznik pracovních míst, vzdělávání ve všech jeho fázích a sociální začleňování.
3. EAFRD (Evropský fond pro rozvoj venkova) je zaměřen na podporu rozvoje venkova, který spadá do společné zemědělské politiky EU. Prostředky z fondu slouží ke zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví, zvýšení kvality života ve venkovských oblastech a diverzifikaci hospodářství venkova.
4. EMFF (Evropský námořní a rybářský fond) financuje námořní a rybářskou politiku EU. Fond podporuje projekty vedoucí k vyšší konkurenceschopnosti a ochraně životního

¹¹ MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. *Průvodce fondy Evropské unie* [online]. Odbor vnějších vztahů, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2005 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: https://www.mmr.cz/getmedia/dda4e489-df77-4be3-b09d-bb9fec5b6323/ESI_fondy_v_kostce_ISBN-web.pdf

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

prostředí. Investice míří do aktivit mořského i vnitrozemského rybolovu, modernizaci zpracovatelského průmyslu a modernizaci plavidel.

Fond soudržnosti (FS), který je nazýván také jako Kohezní fond, je na rozdíl od strukturálních fondů určen na podporu chudších států, nikoli regionů. Jedná se o speciální fond, který poskytuje finanční prostředky státům, které nedosahují 90 % průměrné úrovně HDP na obyvatele EU. Podpora z FS je zaměřena na oblasti transevropské dopravní infrastruktury a zlepšování životního prostředí pomocí intervencí v sektorech dopravy a energetiky.¹²

Po stručném seznámení s politikou hospodářské a sociální soudržnosti Evropské unie je na místě otázka, zda mohou finanční prostředky ze strukturálních fondů EU pomoci vytvořit prostředí k vyšší podnikatelské a investiční činnosti. Proto budou dalším důležitým aspektem této práce přímé zahraniční investice.

2.2 Přímé zahraniční investice

V této subkapitole se budeme zabývat investicemi „soukromými“, na rozdíl od té minulé, která se věnovala investicím „veřejným“. Investice je definována jako ekonomická činnost, při které se subjekt vzdává současné spotřeby s vidinou vyššího produktu v budoucnosti. Hlavními formami investic jsou investice do hmotného a nehmotného kapitálu. Zahraniční investice se rozlišují jako portfoliové a přímé. Mezi portfoliové investice patří obchody s finančními aktivy, jako jsou obligace a akcie. Cílem investora je diverzifikace rizika, ne získání kontroly nad řízením podniku.

Přímé zahraniční investice představují mezinárodní kapitálové toky do podniku, půdy a kapitálu. Management i kapitál jsou pod přímou kontrolou investora. Tyto investice jsou realizovány především nadnárodními společnostmi, které kontrolují a řídí výrobní jednotky v několika zemích. Přímá zahraniční investice je investice, ve které má zahraniční investor 10% a vyšší podíl na základním kapitálu. Další podmínkou je podíl investora na řízení a jeho trvalý zájem na společnosti. Přímé zahraniční investice se skládají ze tří složek: základní kapitál, reinvestovaný zisk a ostatní kapitál.

¹² *Evropské strukturální a investiční fondy 2014–2020 v kostce* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2015 [cit. 2018-05-29]. ISBN 978-80-7538-009-8. Dostupné z: https://www.mmr.cz/getmedia/dda4e489-df77-4be3-b09d-bb9fec5b6323/ESI_fondy_v_kostce_ISBN-web.pdf

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

Způsob vstupu do hostitelské země je důležitým rozhodnutím investora. Rozlišuje se výstavba nového podniku – investice „na zelené louce“, nebo kapitálový vstup do již existujícího podniku – fúze a akvizice. Investice „na zelené louce“ umožňuje realizovat projekt přesně podle představ společnosti. Je využívána nadnárodními společnostmi, které chtějí využívat dostupných výrobních faktorů v hostitelské zemi. Fúze je splynutí dvou nebo více společností v jednu. Akvizice znamená převzetí podniku na základě koupě. Další forma vstupu do hostitelské země je investice „na hnědé louce“ (brownfield). Při této investici dochází k prodeji státních podniků do rukou investorů. Tato investice je častá v tranzitivních ekonomikách.¹³

Konkurenční výhoda, vyplývající z úspor z rozsahu, je hlavním důvodem pro existenci nadnárodních firem. Tato výhoda je získána dvěma způsoby integrace s dceřinými společnostmi. Prvním způsobem integrace je horizontální. Tento způsob nastává v případě, že společnost má jedinečné know-how nebo vlastní způsoby řízení, které mohou být snadno využívány v zahraničí. Druhým způsobem je vertikální integrace. U této integrace je motiv kontroly nad zásobou surovin při co nejnižších nákladech. Vertikální integrace je nejčastější u výrobně specializovaných firem.

Při realizaci přímých zahraničních investic zvažují nadnárodní společnosti v různých zemích následující faktory. Faktor levnějších výrobních vstupů motivuje společnosti k rozšíření do rozvojových zemí, disponujících levnou pracovní silou. Dalším faktorem je snížení devízového rizika. Exportující firma je vystavena riziku nepříznivého devízového kurzu. Dalšími faktory ovlivňující investora jsou: vhodnější daňové podmínky; vhodnější zdravotní, bezpečnostní a ekologické předpisy; diverzifikace inputu, outputu a zisku; následování obchodních partnerů.

Další důležitou částí rozhodování investorů v oblasti zahraničních investic je změření rizika země. To se dělá pomocí country ratingu. Rating značí riziko země, že nebude platit své závazky, toto riziko vyplývá z ekonomického a politického prostředí. Ratingy provádějí specializované agentury světového významu, jako jsou například Standard and Poor's, Moody's. Rizika lze rozdělit na sociálně politické, ekonomické a finanční.

Příliv přímých zahraničních investic do hostitelské země má hlavní dopady v oblastech: změny struktury ekonomiky, zaměstnanosti, platební bilance, zahraničního obchodu, transferu

¹³ VYHNÁNKOVÁ, Eva. *Přímé zahraniční investice v ČR a jejich environmentální dopady* [online]. Brno, 2010 [cit. 2018-06-04]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/181922/fss_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce RNDr. Naděžda Johanišová, Ph.D.

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

technologií, a také v oblasti kapitálu a financí. Investice „na zelené louce“ má jednoznačně pozitivní vliv co do vytváření nových pracovních míst, což zvyšuje počet plátců daně. V krátkém období příliv PZI tlačí na zvýšení deficitu obchodní bilance prostřednictvím dovozu investičních statků. V dlouhodobém časovém horizontu je naopak vliv PZI považován za pozitivní. PZI v dlouhém časovém horizontu přináší nové technologie a přístup na zahraniční trhy. S PZI jsou spojena i určitá nebezpečí. Například vznik duální ekonomiky, kdy na jedné straně prosperují zahraniční firmy a na druhé straně domácí společnosti se pohybují nad hranicí bankrotu. Vysoká míra závislosti na zahraničních investorech znamená pro domácí ekonomiku velké nebezpečí, protože může dojít až ke ztrátě ekonomické i politické nezávislosti. Negativem je také postupný odliv zisků, a tedy narůstající deficit bilance prvotních důchodů.¹⁴

2.3 Gravitační model obchodu

Gravitační model obchodu představuje analogii Newtonova gravitačního zákona. Existuje předpoklad, že obchodní tok mezi zeměmi je v souladu s Newtonovým gravitačním zákonem pozitivně ovlivňován velikostí ekonomik a negativně vzdáleností mezi zeměmi. Modely byly představeny v 60. letech 20. století Tinbergenem (1962) a Pöyhönenem (1963). Gravitační modely bývají široce využívány pro odhadování bilaterálních obchodních vztahů mezi zeměmi, k hodnocení politických zásahů či účinků obchodních politik. Dále slouží ke zkoumání dopadů regionální integrace, politických bloků, mezinárodní migrace a regionálních obchodních dohod. V současné době význam gravitačních modelů nabírá na velikosti s rostoucí integrací a globalizací celého světa. Základní model mezi dvěma oblastmi má podobu:

$$F_{ij} = G \frac{Y_i^{a1} Y_j^{a2}}{D_{ij}^{a3}}, \quad (1)$$

kde:

F_{ij} vyjadřuje obchodní (nebo jiné toky, např. PZI, viz dále) tok např. mezi ekonomikami i a j .

Y_i a Y_j reprezentují ekonomickou velikost obchodních zemí i a j .

¹⁴ LYSONĚK, Petr. *Přímé zahraniční investice: jejich determinanty a dopady na podniky země PZI přijímající*[online]. Brno, 2013 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/lide/clovek.pl?zalozka=13;id=1752;studium=59028;zp=37747;download_prace=1;lang=en. Diplomová práce. Mendelova univerzita v Brně, Provozně ekonomická fakulta. Vedoucí práce Doc. Ing. Lubor Lacina, Ph.D.

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

D_{ij} představuje vzdálenost mezi ekonomikami i a j .

G označuje konstantu.

Podle konceptu gravitačního modelu je objem vzájemného obchodu mezi zeměmi závislý na velikosti těchto zemí, obchodních překážkách, dopravních nákladech a na preferenčních faktorech. K vyjádření vysvětlované proměnné (F) se nejčastěji používá objem exportu ze země i do země j , nebo celkový obchodní tok daný součtem exportu i importu. První vysvětlující proměnná, kterou je velikost dané země (Y), může být vyjádřena HDP, velikostí populace nebo HDP na osobu. Geografická vzdálenost (D) mezi hlavními městy zkoumaných zemí se používá k aproximaci dopravních nákladů. Cla a rozdílné ceny jsou proměnné zvyšující překážky obchodu (G). Naopak uzavřené dohody či preferenční dohody mají pozitivní dopad na obchod mezi zeměmi (G).¹⁵

2.4 Produktivita práce

Produktivita je definovaná jako poměr mezi objemem výstupů a objemem vstupů. Produktivita práce měří, jak efektivně jsou vstupy do produkce, jako je práce a kapitál, využívány k produkci určitého objemu výstupu. Produktivita je považována za jeden z klíčových indikátorů hospodářského růstu a konkurenceschopnosti. Dále se informace používají pro mnoho mezinárodních srovnání nebo k hodnocení výkonu jednotlivých zemí. Například údaje o produktivitě se používají ke zkoumání dopadu regulací pracovního trhu na hospodářskou výkonnost.

Existují různé míry produktivity. Měřítka výstupu jsou obvykle hrubý domácí produkt (HDP) nebo hrubá přidaná hodnota (HNP) vyjádřená ve stálých cenách. Tři nejčastěji používané výstupní hodnoty jsou: množství odpracovaných hodin, počet pracovních míst a počet zaměstnaných osob. Nejpoužívanějším měřením je HDP za odpracovanou hodinu. Toto měření zachycuje lepší využití zdrojů než výstup na zaměstnance. Srovnatelnost výstupních měření může být negativně ovlivněna použitím rozdílných ocenění. Rozdílné ocenění může být způsobeno použitím odlišných deflačních indexů a zahrnutí daní. Příjem práce může být

¹⁵ BUBÁKOVÁ, Petra. *Gravitační model mezinárodní směny, jeho proměnné, předpoklady, problémy a aplikace* [online]. Acta Oeconomica Pragensia, 2013 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=aop&pdf=396.pdf>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

zkreslen různými metodami pro odhad průměrných hodin nebo odlišnými metodami k odhadu počtu zaměstnaných osob.¹⁶

3 Regiony Itálie a vybrané determinanty jejich odlišného vývoje

3.1 Shluková analýza

Shluková analýza¹⁷ je vícerozměrná statistická metoda, která se používá ke klasifikaci subjektů. Snaží se uspořádat získaná data do smysluplných struktur. Shluková analýza je nástroj datové analýzy, který třídí různé objekty do shluků tak, že podobnost dvou objektů náležících do jedné skupiny je maximální, zatímco podobnost mezi objekty z jiného shluku je minimální. Shluková analýza provede rozdělení do shluků v závislosti na ekonomických ukazatelích: HDP v PPS na obyvatele a míru nezaměstnanosti. Data pro dané ukazatele byla zprůměrována za roky 2005 až 2016. Objekty analýzy jsou rozděleny do 23 územních celků podle územních statistických jednotek NUTS 2. Itálie má těchto územních celků celkem 21. Dalšími dvěma objekty bude pro porovnání průměr EU a průměr Itálie. Vizuální podobu analýzy je možné vidět na Obrázku č. 1.

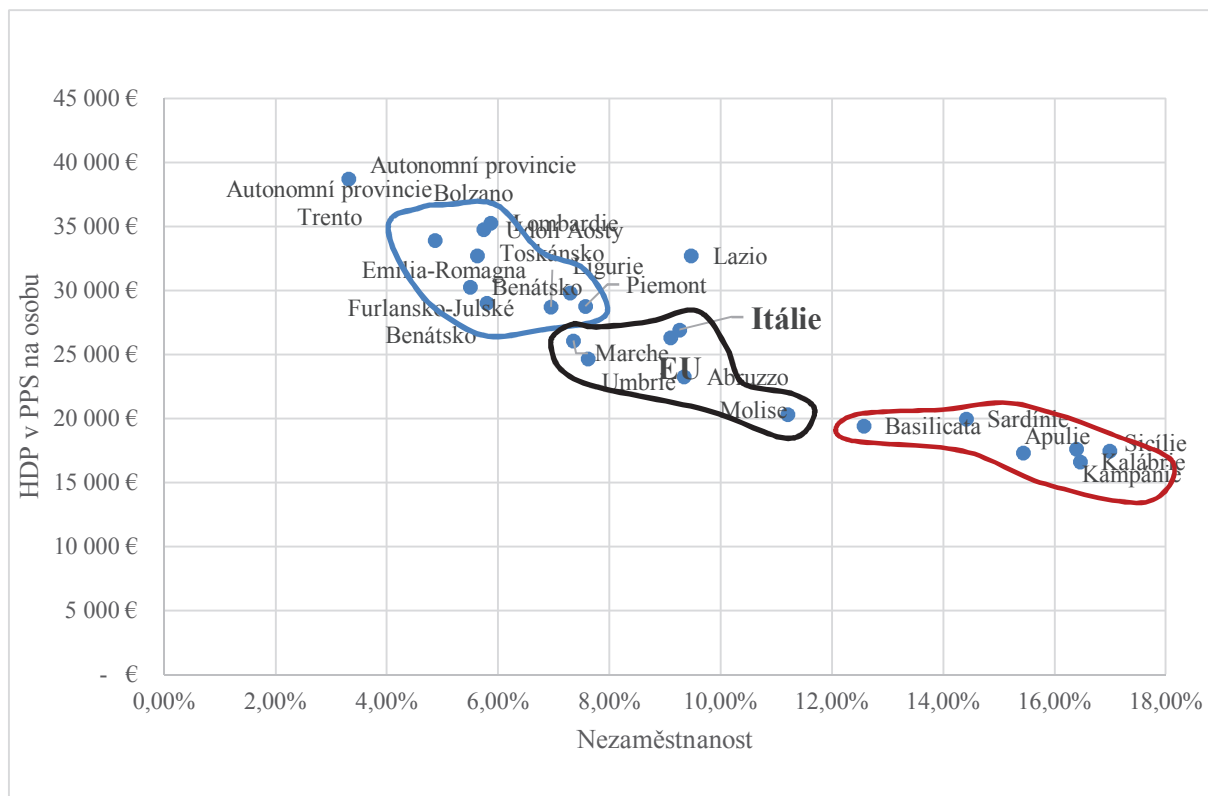
Shluková analýza má za úkol dokázat, že regiony lze rozdělit do skupin, které odpovídají jejich geografické poloze, v závislosti na ekonomických ukazatelích HDP v PPS na osobu a nezaměstnanost. Předpokládáme, že rozdílnost ekonomických výsledků regionů jižní a severní Itálie je natolik velká, aby šlo určit, zda daný kraj leží v severní nebo jižní Itálii.

Shluková analýza rozdělila objekty analýzy do tří shluků. Do první skupiny objektů, kde byla za léta 2005 až 2016 největší nezaměstnanost a nejmenší HDP patří bez výjimky kraje jižní Itálie. Byly zde zařazeny územní celky: Sicílie, Kalábrie, Kampánie, Sardinie, Apulie a Basilicata. Nezaměstnanost se v tomto shluku pohybovala mezi 17 % a 12,6 %. Největší průměrná nezaměstnanost byla na Sicílii, naopak nejmenší byla v oblasti Basilicata. HDP v PPS na osobu se pohybovalo mezi 19 942 euro a 16 608 euro (viz. Příloha I). Největší úroveň HDP byla na ostrově Sardinie a nejmenší v Kalábrii.

¹⁶ Labor Productivity. *Investopedia* [online]. [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/l/labor-productivity.asp>

¹⁷ Shluková analýza byla dělaná v Excelu a nejednalo se tedy o exaktní ekonometrický postup.

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

Obrázek 1 Shluková analýza

Poznámka: Jde o průměrné hodnoty za léta 2005-2016

Zdroj: Eurostat¹⁸¹⁹, obrázek i výpočet vlastní

Oblast Basilicata je ve shluku jižních krajů oblastí s nejmenší nezaměstnaností a vyčnívá mezi ostatními kraji jižní Itálie. Nezaměstnanost je zde pod 15 %, což v žádném jiném kraji jižní Itálie není. Poměrně vysoká je také úroveň HDP, která má průměrnou hodnotu 19 400 euro, lepší v tomto ohledu je pouze Sardinie. Provincie Basilicata je od svých sousedních regionů lehce odlišná. Je zde poměrně rozšířen průmysl, čemuž pomohla těžba ropy, která započala v roce 2009. Naopak Sicílie, Kalábrie a Kampánie jsou regiony, které se objevují na opačné straně skupiny. Tyto kraje mají velmi podobné průměrné hodnoty ekonomických ukazatelů. Mají velmi vysokou nezaměstnanost a nízké HDP a z pohledu těchto ukazatelů jsou na tom nejhůře z celé Itálie.

Ve druhém vytvořeném shluku se nachází převážně kraje střední Itálie. Ve shluku se nacházejí kraje: Marche, Umbrie, Abruzzo, Molise. Největší průměrná nezaměstnanost tohoto shluku je

¹⁸ Regional gross domestic product (PPS per inhabitant) by NUTS 2 regions [online]. [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tgs00005>

¹⁹ Unemployment rate by NUTS 2 regions [online]. [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tgs00010>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

v kraji Molise s hodnotu 11,2 %. Naopak nejmenší průměrná nezaměstnanost je v kraji Marche a má hodnotu 7,2 %. Nejmenší průměrná hodnota HDP na osobu byla v kraji Molise. Průměrná hodnota HDP na osobu v tomto kraji byla 20 317 euro. Největší průměrná hodnota HDP na osobu byla 26 075 euro, a to v kraji Marche.

Oblast Molise byla krajem s nejhoršími ekonomickými výsledky mezi kraji střední Itálie. Je zde nejvyšší úroveň nezaměstnanosti a nejnižší HDP na osobu. Geograficky je Molise nejjižnější provincií v tomto shluku. Stejně jako v jižních regionech i zde převažuje zemědělství. Naopak provincií s nejlepšími ekonomickými výsledky je Marche. Marche je nejsevernějším krajem ve střední Itálii a na rozdíl od provincie Molise je kraj převážně průmyslový.

Ve shluku provincií střední Itálie se nachází také průměr EU a Itálie. Průměrné hodnoty za všechny členské státy Evropské unie jsou: Nezaměstnanost 9,1 %, HDP na osobu 26 308 euro. Průměr hodnot nezaměstnanosti za celou Itálii je 9,3 % a průměr HDP na osobu 26 933 euro. To ukazuje, že z pohledu HDP a nezaměstnanosti je Itálie na úrovni průměru EU. Itálie je 3. největší ekonomikou v celé eurozóně a 8. největší na světě. Přibližování průměru EU k Itálii, které probíhá v posledních letech, značí velké problémy v celé Itálii, a ne jenom v její jižní části.

Lazio je provincií střední Itálie. Tento region ovšem nebyl zařazen do shluku, kde se nachází kraje střední Itálie. V kraji Lazio je průměrná úroveň nezaměstnanosti 9,5 % což je vyšší nezaměstnanost než v kraji Abruzzo, který se nachází ve shluku krajů střední Itálie. Na rozdíl od ostatních krajů střední Itálie je v Laziu velká úroveň HDP, přesněji 32 700 euro. Oproti kraji Marche, který má ve shluku nejvyšší průměrnou hodnotu HDP na osobu, je rozdíl 6 625 euro. Tento markantní rozdíl vznikl především díky městu Řím, které je hlavním městem celé Itálie. Proto toto město láká mnoho velkých nadnárodních společností, které zde mají sídlo. Řím je italským centrem veřejné správy, turismu, bankovníctví, pojišťovnictví a dalších odvětví. Také podle odhadů až 73 % pracovní populace v Římě pracuje ve službách. Město Řím je díky obrovskému bohatství umění a památek třetím nejnavštěvovanějším místem Evropy.

V posledním shluku jsou shromážděny kraje s nejmenší nezaměstnaností a největším HDP. Všechny kraje obsažené ve třetím shluku leží v severní Itálii. Jde o kraje: Toskánsko, Piemont, Ligurie, Benátsko, Furlansko-Julské Benátsko, Emilia Romagna, Údolí Aosty, Lombardie a Autonomní provincie Trento. Nejmenší HDP na osobu je s hodnou 28 708 euro v Toskánsku. Největší HDP na osobu ve třetím shluku je v Lombardii, kde dosahovalo hodnot 35 275 euro.

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

Úroveň nezaměstnanosti je nejvyšší v kraji Piemont, průměrná hodnota za sledované období je 7,57 %. Autonomní provincie Trento se může pyšnit nejmenší nezaměstnaností ve shluku severních krajů. Průměrná nezaměstnanost je zde 4,87 %.

Autonomní provincie Bolzano je jediným krajem severní Itálie, který nebyl zařazen do třetí shlukové skupiny. V této provincii je nezaměstnanost i HDP na nejlepších hodnotách nejen z celé Itálie, ale patří také k nejbohatším regionům celé EU. Průměrné HDP na osobu za sledované období zde bylo 38 725 euro a průměrná nezaměstnanost 3,31 %. Provincie Bolzano patří pod Itálii až od konce první světové války, kdy jej Itálie získala na úkor poraženého Rakouska-Uherska. Německá národnost zde tvoří většinu. Podle dat z roku 2014, zde mluví 62,3 % lidí německy a 23,4 % italsky. Dále provincie sousedí s Rakouskem i Švýcarskem. Díky těmto faktorům má provincie velkou výhodu v obchodování s německy mluvícími regiony, čehož také velmi využívá. Dále je provincie velmi důležitým tranzitním bodem mezi Itálií a jižním Německem.

Shluková analýza potvrdila předpoklad, že lze rozdělit kraje Itálie do shluků podle geografické příslušnosti v závislosti na ekonomických ukazatelích nezaměstnanosti a HDP v PPS na osobu. Všechny jižní regiony byly obsaženy ve shluku s největší nezaměstnaností a nejnižším HDP. Ve shluku, kde byly regiony střední Itálie, byly také průměry za EU a Itálii, což ukazuje, že většina krajů v Itálii se stále nachází nad průměrem EU. Ve shluku regionů střední Itálie chyběl region Lazio, které má vyšší HDP než regiony ze shluku. V posledním shluku byly shromážděny regiony severní Itálie. Zde je nejnižší nezaměstnanost a nejvyšší HDP na hlavu. Autonomní provincie Bolzano nebyla zařazena do shluku severních regionů, protože oba ukazatele byly na lepší úrovni než u ostatních provincií. Dále je vidět rozdíl mezi jižními regiony a zbytkem Itálie. Rozdíl mezi shlukem jižních regionů a shlukem regionů střední Itálie byl propastný, zatímco rozdíl mezi severními a středními regiony byl malý.

3.2 Analýza vývoje ekonomických ukazatelů regionů v čase

V této kapitole se bude autor zabývat historickým vývojem klíčových ekonomických ukazatelů, které mohou ukázat na rozdíl mezi severem a jihem Itálie. Dále bude zkoumáno, jestli se ve sledovaném období rozdíl mezi regiony měnil a jakým způsobem. Data byla rozdělena do 8 skupin, kdy 6 skupin znázorňuje regiony Itálie, v jedné skupině jsou data za celou Itálii a poslední skupina obsahuje data za celou EU. Itálie je rozdělena na 6 územní celků, podle územních statistických jednotek NUTS 1. Jedná se o územní celky: Severovýchod (dále SV),

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

Severozápad (dále SZ), Střed (dále S), Jih (dále J) a Ostrovy (dále O) Itálie. Všechna analyzovaná data pochází z datového serveru Eurostatu.

3.2.1 Vývoj HDP

Vývoj HDP v jednotlivých regionech byl zkoumán mezi lety 2000 až 2016. Pro analýzu byla využita data vývoje HDP na osobu v PPS²⁰ a dále také HDP na osobu jako % z průměru EU. Celý vývoj, který bude na následujících odstavcích popsán je znázorněn na Obrázku č. 2 a na Obrázku č. 3.

V celém sledovaném období měly územní celky jižní Itálie a ostrovů velmi podobné hodnoty, proto bude sledován vývoj obou regionů v daném období společně. V roce 2000 byla hodnota HDP v PPS na obyvatele v J 16 000 euro a v O byla hodnota 15 600 euro (viz. Příloha II). V následujících letech až do roku 2008 probíhal růst HDP v PPS na obyvatele na hodnoty 18 600 euro v J, 18 900 euro v O. V následujícím roku 2009 následoval pokles, a to hlavně díky finanční krizi, která započala v září předchozího roku. V roce 2009 klesla hodnota ukazatele HDP v PPS na obyvatele u obou územních celků zhruba o 1 000 euro na hodnoty 17 600 euro v J a 18 000 euro v O. Od té doby nastala stagnace a hodnota ukazatele se až do roku 2016 příliš nelišila od hodnot v roce 2009. Tedy až na léta 2013 a 2014, kdy italská ekonomika „spadla“ opět do recese. V roce 2016 měl jižní region hodnotu tohoto ukazatele na hodnotě 19 000 euro pro J a 18 300 euro pro O.

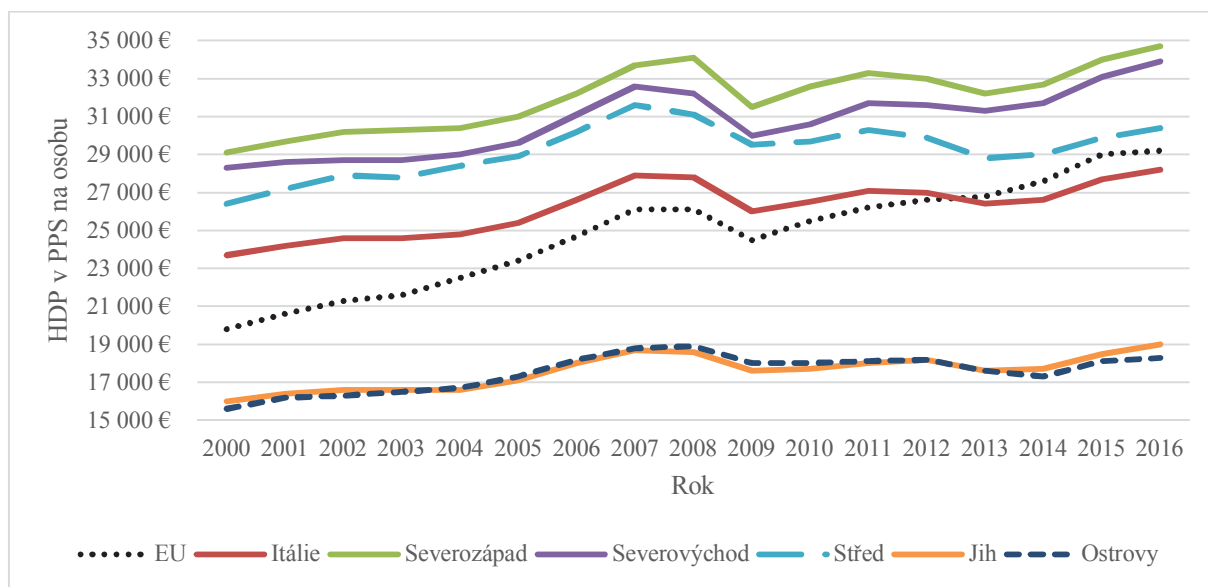
Dále se podíváme na vývoj ukazatele u regionu střední Itálie, který byl podobný vývoji v jižním regionu a na ostrovech. V roce 2000 byla hodnota HDP v PPS na osobu 26 400 euro. Od roku 2000 hodnota ukazatele, podobně jako u všech ostatních regionů stoupala až do roku 2007, kdy bylo dosaženo hodnoty 31 600 euro. Po nástupu finanční krize následoval pokles a v roce 2008 byla hodnota ukazatele 31 100 euro. V roce 2013 se hodnota HDP v PPS na obyvatele lehce snížila, ale jinak od roku 2009 hodnota ukazatele zůstala na stejné úrovni a v roce 2016 byla hodnota HDP na osobu 30 400 euro.

Vývoj severních regionů, který bude v následujícím odstavci popsán, je podobný jako u předchozích regionů. SZ i SV měly velmi podobný vývoj, proto budou popsány společně. V roce 2000 bylo HDP na osobu v SZ 29 100 euro a v SV 28 300 euro. Dále následoval růst,

²⁰ Mezinárodní srovnání objemů HDP vyžaduje vyřešit převod na stejnou měnovou a cenovou bázi, aby takovéto srovnání bylo objektivní. Převod národních měn a národních cen na společnou měnu a srovnatelné ceny se provádí pomocí konverzních měr, které se nazývají parity kupní síly. Užití PPS v té práci je tedy vhodné především z důvodu snadnější komparace Itálie s ostatními zeměmi EU

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

který se v SZ zastavil v roce 2008 na úrovni 34 100 euro na osobu. Na rozdíl od SZ měl SV maximum o rok dříve, stejně jako ve středním regionu, a to na hodnotě 32 600 euro na osobu. Poté následoval pokles, který se v roce 2009 zastavil na hodnotách 31 500 euro na osobu pro SZ a 30 000 euro na osobu pro SV. Od roku 2010, kdy se ekonomika po finanční krizi odrazila, následoval lehký růst a v roce 2016 byla hodnota HDP v PPS v SZ 34 700 euro na osobu a v SV 33 900 euro na osobu.

Obrázek 2 Vývoj HDP v PPS na obyvatele v letech 2000-2016

Zdroj: Eurostat²¹, obrázek vlastní

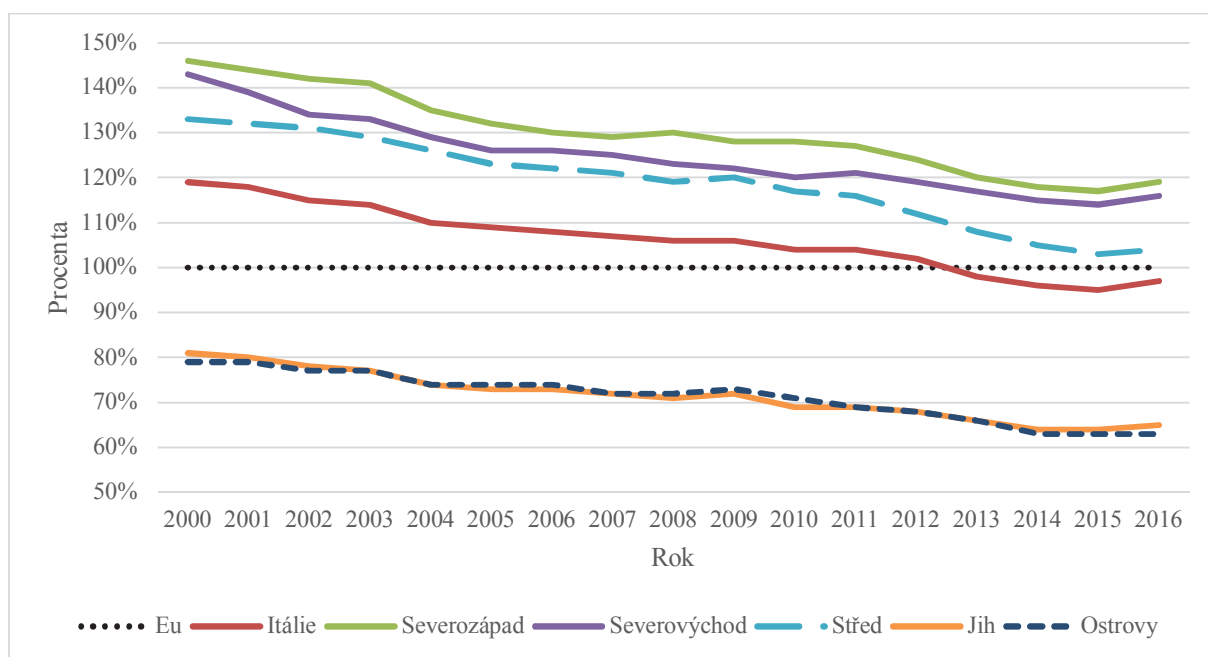
Jak bylo popsáno výše, rozdíl mezi jihem a zbytkem Itálie je propastný, v roce 2000 byl rozdíl mezi SZ a O celých 13 500 euro na osobu, což znamená, že HDP na osobu bylo v SZ v roce 2000 téměř dvakrát vyšší než na O. Vývoj mezi lety 2000 a 2016 byl podobný, pouze na severu byly větší výkyvy hodnot v dobách krize, a to z důvodu silnějšího průmyslu a finančního sektoru. Oba sektory jsou velmi citlivé na výkyvy v hospodářském růstu. Naopak v jižní části Itálie je důležitým odvětvím hospodářství zemědělství, které je stabilním sektorem i v dobách krize. Na konci roku 2016 byl rozdíl mezi O a SZ 16 400 euro na osobu, což značí že už i tak velká difference mezi regiony se dále prohlubuje. V posledních letech se začíná oddělovat střed Itálie, jehož růst se na rozdíl od severních regionů začíná zpomalovat. Rozdíl mezi S a SZ se od roku 2007 zvětšil o 1 500 euro na osobu.

²¹ *Regional gross domestic product (PPS per inhabitant) by NUTS 2 regions* [online]. [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tgs00005>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

V dalších odstavcích se autor bude zabývat rozdílným vývojem HDP vzhledem k průměru EU, který je možno vidět na Obrázku č. 3. Pro analýzu vývoje HDP vzhledem k průměru EU budou použita data HDP v PPS na osobu jako % z průměru EU. Opět budou první popsány územní celky J a O, protože mají po celou sledovanou dobu velmi podobné hodnoty. V roce 2000 dosahovala hodnota HDP na osobu v J 81 % průměru a v O 79 % průměru. Po celou dobu pozorování vývoj HDP na jihu Itálie zaostával za průměrem EU. Relativní hodnota ukazatele klesala až do roku 2016 a je předpoklad, že tento trend bude pokračovat dále. V roce 2016 byla procentuální hodnota HDP na osobu vůči průměru EU pro J 65 % a pro O 63 %.

Na rozdíl od jihu Itálie se zbytek země v roce 2000 nacházel nad průměrem EU. Přesněji to bylo pro S 133 %, pro SV 143 % a pro SZ 146 %. Na rozdíl od hodnot byl ale vývoj ve zbytku Itálie velmi podobný jak na jihu. Procentuální hodnota klesá až do roku 2015, kdy se pokles zastavuje na hodnotách 103 % pro S, 116 % pro SV a 119 % pro SZ. V roce 2016 se podařilo pokles zastavit, ale je otázkou, jestli šlo pouze o výjimečnou situaci nebo o změnu trendu.

Obrázek 3 Vývoj HDP v PPS na osobu jako % z průměru EU mezi lety 2000-2016

Zdroj: Eurostat²², obrázek vlastní

²² *Regional gross domestic product (PPS per inhabitant in % of the EU28 average) by NUTS 2 regions*[online]. [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tgs00006>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

Všem územním celkům v průběhu let 2000 až 2016 se zmenšuje jejich relativní hodnota HDP v PPS na osobu v porovnání k průměru EU. Rozdíl procentuálních hodnot mezi SZ a O se v průběhu zkoumané doby zmenšil z 67 procentních bodů na 56 procentních bodů, což je zajímavé vzhledem k tomu, že rozdíl absolutních hodnot HDP v PPS na osobu se v průběhu zkoumaného období zvětšil. Tento jev značí, že ač se difference mezi jihem a severem prohlubuje, tak průměr EU roste rychleji než jakýkoliv italský region. O čemž svědčí i fakt, že v roce 2013 klesla hodnota HDP v PPS na osobu Itálie pod průměr EU.

V této kapitole proběhla analýza vývoje difference jižních regionů Itálie a zbytku země z pohledu HDP na osobu mezi lety 2000 a 2016. Ze získaných dat vyplývá, že rozdíl mezi dvěma částmi země, který byl už v roce 2000 propastný se i nadále zvětšuje. Dále se podařilo zjistit, že všechny regiony trápí menší hospodářský růst, než je průměr EU. Největší propad regionů v porovnání s EU nastal v letech před finanční krizí kdy, ač byl v Itálii ekonomický růst, tak nebyl stejně rychlý jako ve většině zemí EU. Relativní hodnocení v rámci celé EU ukazuje, že celá Itálie má velké problémy.

3.2.2 Nezaměstnanost

Pro zkoumání vývoje nezaměstnanosti v územních celků byla zkoumána data nezaměstnanosti lidí v produktivním věku mezi lety 2002 a 2016. Celý vývoj, který bude popsán v následující kapitole je znázorněn na Obrázku č. 4.

V celém sledovaném období dosahovala nezaměstnanost pro J a O podobných hodnot, proto bude opět jejich vývoj rozebrán společně. V roce 2002 byla úroveň nezaměstnanosti na hodnotách 17,7 % pro J a 20,3 % pro O. V dalších letech se nezaměstnanost na jihu Itálie snižovala až do roku 2007, kdy dosáhla hodnot 10,5 % pro J a 12,0 % pro O. V následujících třech letech ovšem následoval lehký růst nezaměstnanosti. V letech 2011 byla hodnota nezaměstnanosti v J 13,3 % a v O 14,1 %. Tento lehký růst byl způsoben celosvětovou finanční krizí. Ovšem v roce 2012, kdy eskalovala dluhová krize Eurozóny, se změnil pomalý růst nezaměstnanosti v prudký růst trvající až do roku 2014, kdy nezaměstnanost dosahovala hodnot 20,5 % pro J a 21,2 % pro O. V následujících dvou letech 2015 a 2016 se situace stabilizovala a úroveň nezaměstnanosti byla v roce 2016 19,1 % pro J a 20,8 % pro O. Na konci roku 2016 je tedy hodnota nezaměstnanosti vyšší, než byla v roce 2002, i když se ve většině zkoumaného období pohybovala pod ní.

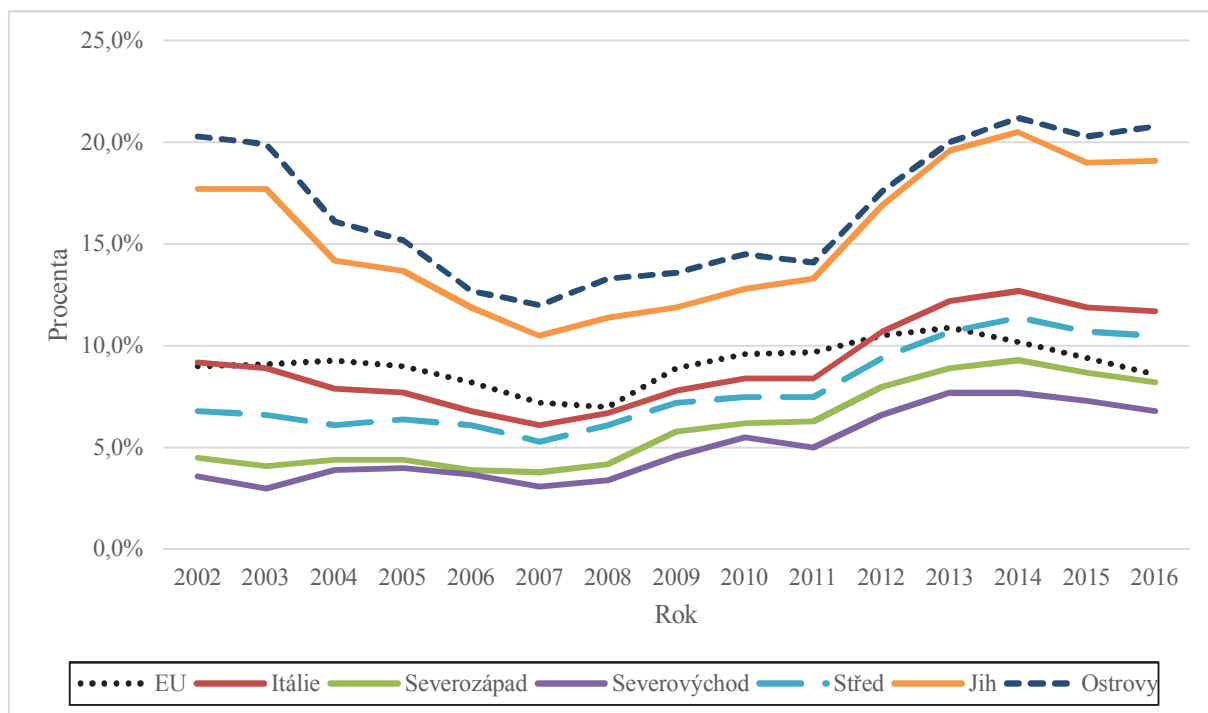
Dále bude rozebrán vývoj nezaměstnanosti v S, který se liší od vývoje regionů jižní a severní Itálie. V roce 2002 dosahovala hodnota nezaměstnanosti 6,8 %. V následujících letech až do

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

roku 2006 úroveň nezaměstnanosti stagnovala a v následujícím roce 2007 klesla na hodnotu 5,3 %. Následný vývoj je velmi podobný vývoji v jižních regionech. Nezaměstnanost od roku 2008 lehce rostla až do roku 2011, kdy dosahovala hodnoty 7,5 %. V následujícím roce ale následoval strmý růst, který pokračoval až do roku 2014, kdy nezaměstnanost dosahovala úrovně 11,4 %. V následujících dvou letech se vývoj změnil na lehký pokles, který snížil hodnotu nezaměstnanosti pro rok 2016 na 10,5 %. Nezaměstnanost se v S za sledované období zvýšila z 6,8 % na 10,5 %, což je významný nárůst.

Stejně jak platilo u HDP, že nejlepší hodnoty z italských regionů mají ty severní, to platí i u ukazatele nezaměstnanosti. Vývoj nezaměstnanosti ve sledovaném období bude analyzován společně pro SZ i SV. Hodnota nezaměstnanosti v roce 2002 byla 4,5 % pro SZ a 3,6 % pro SV. Úroveň nezaměstnanosti ve sledovaných regionech zůstávala s menšími odchylkami stejná až do konce roku 2007, kdy dosahovala hodnot 3,8 % pro SZ a 3,1 % pro SV. V následujícím roce ovšem nastal v obou regionech pomalý růst, který pokračoval až do konce roku 2010, kdy byly hodnoty nezaměstnanosti 6,2 % pro SZ a 5,5 % pro SV. Po nástupu „druhé“ finanční krize v Itálii začala nezaměstnanost v roce 2012 opět růst. Růst se zastavil na konci roku 2014, kdy nezaměstnanost dosahovala hodnot 9,3 % pro SZ a 7,7 % pro SV. Od roku 2015 nastal lehký pokles a v roce 2016 byla nezaměstnanost na úrovni 8,2 % pro SZ a 6,8 % pro SV. Jak je možno vyčíst z dat, je nezaměstnanost nejnižší v celé Itálii v SV, kde se mezi lety 2002 a 2016 zvýšila z 3,6 % na 6,8 %. Nezaměstnanost v SZ je lehce vyšší než v SV a mezi lety 2002 a 2016 se zvýšila z 4,5 % na 8,2 %. Což značí zvětšení rozdílu mezi těmito dvěma regiony.

Stejně jako u HDP je také z hlediska nezaměstnanosti velký rozdíl mezi jihem a zbytkem Itálie. V roce 2002 byl rozdíl mezi O a SV 16,7 procentních bodů, což svědčí o propastném rozdílu. Do roku 2008 se dařilo jižním regionům snižovat nezaměstnanost a rozdíl mezi SV a O dělal na konci roku 2007 8,9 procentních bodů, to je snížení rozdílu o téměř 50 %. Tento růst zaměstnanosti byl způsoben především větším zaměstnáváním na poloviční úvazky. Na rozdíl od jižních regionů ve zbytku Itálie nezaměstnanost v daném období stagnovala. Po celosvětové finanční krizi však začala nezaměstnanost růst v celé Itálii a po prohloubení finanční krize v roce 2011 se růst ještě zrychlil. Na konci roku 2014 se hodnota nezaměstnanosti v jižních regionech vyhoupla nad hodnoty z roku 2002. V posledních dvou letech se situace z pohledu nezaměstnanosti stabilizovala a rozdíl mezi JV a O v roce 2016 byl 14 procentních bodů.

Obrázek 4 Vývoj nezaměstnanosti obyvatelstva v produktivním věku v průběhu

Zdroj: Eurostat²³, obrázek vlastní

Vývoj nezaměstnanosti v italských regionech mezi lety 2002 až 2016 by se dal rozdělit na dvě části, před finanční krizí a po finanční krizi. Před finanční krizí se hodnota nezaměstnanosti v jižních regionech rychle blížila ostatním regionům a je otázkou, jak moc by se přiblížily nebýt finanční krize. Na druhou stranu je nutno dodat, že přes klesající nezaměstnanost se jižním regionům v jiných ekonomických ukazatelích příliš nedařilo. Jih se zbytku Itálie přibližoval také proto, že nezaměstnanost v ostatních regionech byla na nízké úrovni a nebylo v silách ekonomiky nezaměstnanost více snižovat. Že u jižních regionů bylo snižování nezaměstnanosti pouze dočasný efekt, se ukázalo po vypuknutí finanční krize, kdy se hodnota nezaměstnanosti dostala nad úroveň z roku 2002. Na konci sledovaného období byl rozdíl mezi jihem a zbytkem země nižší než na začátku, což bylo způsobeno zhoršením situace v severní a střední Itálii.

3.3 Dotace EU a jejich geografické rozložení

V této kapitole budou analyzovány dotace EU, které míří a mířily do Itálie. Analyzovány budou podle geografického rozložení a také podle strukturálních fondů. EU má tři strukturální fondy, ze kterých peníze putují přímo do určených krajů, a ne do celého státu. Těmito fondy jsou:

²³ *Unemployment rate by NUTS 2 regions* [online]. [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tgs00010>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

EDRF, EADRF, ESF. Proto proběhla analýza krajů z pohledu jenom těchto tří strukturálních fondů. Jejich význam bude rozebrán níže v podkapitole 3.3.3 Strukturální fondy. Dotační projekty jsou rozděleny do jednotlivých období. Každé období trvá 5 až 7 let. Cílem dotací je pomoci v méně rozvinutějších regionech, aby se díky těmto dotacím dostaly na úroveň rozvinutějších regionů. Cílem téhle kapitoly je dokázat, že dotační plán na jihu Itálie nefunguje a dotace regionu nepomáhají ke zvyšování životní úrovně.

3.3.1 Dotace v předešlých programových obdobích do roku 2013

V podkapitole Historické dotace budou analyzovány dotace v průběhu let 1989 až 2013. Toto období je rozděleno na 4 programové období. Seřazení krajů a jejich dotace v daných letech jsou zobrazeny v Tabulce 1. Kraje jsou seřazeny sestupně podle celkového součtu dotací za všechna období. Celkem za všechna období činily dotace přes 15 miliard euro. Nejvíce finančních příspěvků do Itálie přišlo mezi lety 2002 až 2006, kdy EU přispěla na rozvoj Itálie přes 8 miliard euro.

V programovém období 1989 až 1993 byly nejvíce dotovanými kraji v Itálii Kampánie a Sicílie, naopak nejmenší dotace byly v Autonomní provincii Trento. Zatímco v Kampánii přesáhly dotace hodnotu 114 milionů euro, v provincii Trento hodnota činila 379 tisíc euro. Celková hodnota finančních prostředků pro Itálii činila 545 milionů euro. V tomto období byly upřednostňovány kraje jižní Itálie, kam proudilo téměř 74 % prostředků určených pro celou Itálii. V následujícím období 1994–1999 byl trend podobný. Celkové dotace v Itálii se zvětšily čtyřikrát, když přesáhly 2,3 miliardy euro. Nejvíce dotovanými kraji byly opět Kampánie a Sicílie, když částky u obou krajů přesahovaly 300 milionů euro. Provincie Trento byla s 8 miliony euro opět nejméně dotovaným krajem. Relativně se dotace pro jižní kraje zmenšily, tvořily pouze 54 % z částky určené pro celou Itálii.

V období 2000–2006 byly opět nejvíce podporovanými kraji ty jižní. Do Puglie mířilo 886 milionů euro. Nejméně dotovaným krajem byla Lombardie se 36 miliony euro. Relativní poměr financí, které mířily pouze na jih byl 43,6 %, což je oproti předchozím letům značné snížení a jde o jediné období, kdy na jih nešlo více než 50 % všech dotací mířících do Itálie. Celkové finanční prostředky určené pro Itálii v období 2000–2006 byly 8,2 miliardy euro. V letech 2007 až 2013 došlo ke snížení finančních prostředků pro Itálii na 4,3 miliardy euro. Naopak nejvyšší dotovaná částka pro jeden kraj se zvýšila na 1,3 miliardy. Tyto prostředky mířily do kraje Kampánie. Nejmenší dotace šly také do jižního kraje. Jde o kraj Basilicata, kde

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

mířilo pouze 6 milionů euro. V období 2007-2013 mířilo do jižní části Itálie 65,5 % dotací v celé Itálii.

Tabulka 1 Dotace EU v předchozích programových obdobích

Kraj	1989-1993	1994-1999	2000-2006	2007-2013	Celkový součet
Kampánie	114 418 886 €	301 247 667 €	833 051 880 €	1 338 445 857 €	2 587 164 290 €
Kalábrie	81 838 801 €	242 914 016 €	643 952 038 €	709 865 768 €	1 678 570 623 €
Apulie	63 023 306 €	161 236 060 €	886 126 054 €	541 506 877 €	1 651 892 297 €
Sicílie	109 875 193 €	359 452 758 €	493 111 498 €	218 618 065 €	1 181 057 514 €
Benátsko	19 168 645 €	53 939 245 €	800 695 625 €	261 220 171 €	1 135 023 686 €
Lazio	20 774 445 €	44 462 330 €	865 783 775 €	55 435 892 €	986 456 442 €
Emilia-Romagna	9 873 666 €	30 132 493 €	784 878 310 €	142 274 947 €	967 159 416 €
Toskánsko	20 652 078 €	65 073 313 €	687 437 339 €	161 577 056 €	934 739 786 €
Sardínie	19 599 494 €	117 598 344 €	568 043 361 €	20 206 225 €	725 447 424 €
Umbrie	7 314 544 €	249 637 636 €	285 778 256 €	39 404 692 €	582 135 128 €
Marche	798 380 €	184 388 849 €	284 264 180 €	94 110 137 €	563 561 546 €
Piemonte	4 721 894 €	94 361 606 €	98 661 682 €	193 762 693 €	391 507 875 €
Furlansko-Julské Benátsko	1 004 757 €	18 628 781 €	301 176 638 €	40 661 305 €	361 471 481 €
Lombardie	10 138 949 €	36 021 084 €	36 457 951 €	205 665 386 €	288 283 370 €
Abruzzo	27 032 763 €	141 436 846 €	46 189 890 €	61 329 785 €	275 989 284 €
Basilicata	14 897 303 €	72 302 489 €	147 201 454 €	6 046 659 €	240 447 905 €
Autonomní provincie Bolzano	2 171 675 €	14 519 460 €	140 490 360 €	67 889 785 €	225 071 280 €
Autonomní provincie Trento	379 287 €	8 406 298 €	133 830 748 €	68 178 458 €	210 794 791 €
Molise	12 456 035 €	86 840 286 €	64 392 594 €	16 375 049 €	180 063 964 €
Ligurie	1 841 668 €	13 518 849 €	51 355 372 €	58 507 294 €	125 223 183 €
Údolí Aosty	3 571 105 €	25 024 000 €	27 670 841 €	25 647 184 €	81 913 130 €
Celkový součet	545 552 874 €	2 321 142 410 €	8 180 549 846 €	4 326 729 285 €	15 373 974 415 €

Zdroj: ESIF²⁴, tabulka vlastní

Analýzou vývoje dotací EU pro kraje z let 1989 až 2013, které mířily do Itálie, lze dokázat, že většina financí putuje právě do jižních regionů. Částky, které míří na jih jsou většinou větší než polovina částky pro celou Itálii, a to jih tvoří pouze třetinu rozlohy Itálie. Nejvíce dotovaným krajem za sledované období byl kraj Kampánie pro který bylo určeno více než 2,5 miliard euro. Naopak nejméně dotovaným byl kraj Údolí Aosta s necelými 82 miliony euro.

3.3.2 Současné programové období

Současné programové období je mezi lety 2014 a 2020. Analyzovaná data jsou dotace EU a procentuální účast EU z celkové částky. Stejně jako v předchozí kapitole byly analyzovány kraje podle velikosti plánovaných dotací. Všechna analyzovaná data je možné vidět shrnutá v Tabulce č. 2. Kraje jsou seřazeny sestupně podle množství přijatých dotací.

²⁴ *Historic EU payments - regionalised and modelled* [online]. [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/EU-Level/Historic-EU-payments-regionalised-and-modelled/tc55-7ysv>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

Stejně jako v předchozích letech, nejvíce dotací šlo do jižních regionů. Celková částka dotací mířících právě do Itálie je 30 miliard euro. Oproti minulým letům, kdy největší celková částka byla 8 miliard euro, jde o obrovský růst finančních prostředků pro celou Itálii. Nejvíce peněžních prostředků je určených opět na jih Itálie, kam míří téměř 20 miliard euro, tj. dvě třetiny všech dotací. Sicílie je v tomto období nejvíce dotovaným krajem. Podle plánů je pro Sicílii vyhrazeno až 5,3 miliard euro. Opět jde o velký nárůst oproti minulým letům. V minulých letech byla největší částka pro jeden kraj 1,3 miliard euro. Nejméně dotovaným krajem je Údolí Aosta, kde jsou plánované dotace 119 milionů euro. Nejvíce dotovaným krajem, který neleží v jižní Itálii je kraj Lombardie s plánovanými dotacemi 1,4 miliard euro. Dalšími kraji, kde putují velké dotace a patří do střední nebo severní Itálie jsou: Piemont, Lazio, Benátsko, Toskánsko a Emilia-Romagna. Do každého těchto krajů jsou plánované dotace větší než 1 miliarda euro.

Dalším analyzovaným ukazatel je účast EU na celkové částce. Tedy poměr který zaplatí EU z celkové částky, která bude zaplacená za dané projekty. Poměr celkových částek, které putují do Itálie z EU a které jsou placeny ze soukromých či veřejných zdrojů Itálie je 56 %. I zde je velký rozdíl mezi jižními regiony a zbytkem Itálie. Zatímco v jižní Itálii je ve většině regionů poměr částky zaplacené EU a celkové částky větší než 50 %, v ostatních regionech platí Evropská unie méně než polovinu. Nejvíce dotovanými jsou z tohoto pohledu kraje Sicílie, Kampánie a Kalábrie, kde tvoří tento poměr více než 70 %. Výjimkami mezi jižními kraji jsou kraje Basilicata a Sardinie, kde je tento poměr pod 50 %. U všech zbylých krajů je rozpětí poměru částky zaplacené EU a celkové částky mezi 45 % a 49 %.

Dotační období 2014 až 2020 potvrdilo setrvání trendu. Jižní regiony jsou stále upřednostňovány před ostatními regiony Itálie z pohledu dotací. Ve sledovaném období mířilo na jih téměř dvě třetiny všech dotací, které byly určeny pro Itálii. Nejvíce dotovaným krajem je kraj Sicílie, kde dotace dosahují výše 5,3 miliard euro. Naopak nejméně dotací putuje do kraje Údolí Aosta, stejně jako v minulých letech. Z pohledu poměru částky zaplacené EU a částky zaplacené italskou stranou vychází jih opět hůře. Téměř ve všech regionech jižní Itálie platí EU většinu částky. Naopak ve všech krajích střední a severní Itálie nedosahuje poměr zaplacené částky z EU na celkové ceně 50 %.

Tabulka 2 Plánované dotace EU v programovém období 2014-2020

Kraj	Zaplatí EU	Celková částka	Účast EU	Část Itálie
Sicílie	5 354 927 339 €	7 562 176 352 €	70,81%	Jih
Kampánie	4 809 630 642 €	6 763 265 992 €	71,11%	Jih
Apulie	4 538 601 497 €	8 737 689 571 €	51,94%	Jih
Kalábrie	2 443 250 631 €	3 468 267 583 €	70,45%	Jih
Lombardie	1 463 205 516 €	3 083 646 156 €	47,45%	Sever
Piemont	1 384 305 371 €	2 917 072 588 €	47,46%	Sever
Sardinie	1 307 814 540 €	2 667 289 499 €	49,03%	Jih
Lazio	1 290 374 954 €	2 693 898 144 €	47,90%	Střed
Benátsko	1 186 255 269 €	2 533 368 507 €	46,83%	Sever
Toskánsko	1 172 098 861 €	2 474 837 949 €	47,36%	Střed
Emilia Romagna	1 140 437 725 €	2 442 461 316 €	46,69%	Sever
Basilicata	964 010 754 €	1 787 032 360 €	53,94%	Jih
Marche	737 319 453 €	1 570 575 337 €	46,95%	Střed
Umbrie	725 303 003 €	1 578 374 881 €	45,95%	Střed
Ligurie	506 636 005 €	1 056 747 988 €	47,94%	Sever
Abruzzo	437 149 950 €	893 478 523 €	48,93%	Jih
Furlansko-Julské Benátsko	379 645 498 €	799 512 192 €	47,48%	Sever
Autonomní provincie Bolzano	292 574 198 €	634 914 474 €	46,08%	Sever
Autonomní provincie Trento	237 222 040 €	516 223 696 €	45,95%	Sever
Molise	176 523 727 €	361 357 454 €	48,85%	Střed
Údolí Aosta	119 003 748 €	256 848 359 €	46,33%	Sever
Celkem	30 666 290 721 €	54 799 038 921 €	55,96%	

Zdroj: ESIF²⁵, tabulka vlastní

3.3.3 Strukturální fondy

V této podkapitole bude rozebrána analýza dotací podle strukturálních fondů. Fondy, u kterých dotace lze rozlišit regionálně, jsou tři: EDRF (Evropský fond pro regionální rozvoj), EAFRD (Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova) a ESF (Evropský sociální fond). Analyzované programové období je to současné. Itálie byla kvůli analýze opět rozdělena na tři části: severní část, střední část a jižní část. Velikost dotací a jejich rozložení v závislosti na územních celcích je možné vidět na Obrázku č. 5.

Fond, ze kterého proudí nejvíce finančních prostředků do Itálie je fond ERDF. Ve sledovaném programovém období byla velikost dotací z fondu ERDF naplánovaná na 15,2 miliard euro (viz. Příloha III). Z toho 11,8 miliard euro tvoří dotace, které byly určeny pro jižní regiony. To znamená, že na jih jde 78 % všech peněžních prostředků z tohoto fondu, které jsou určeny pro

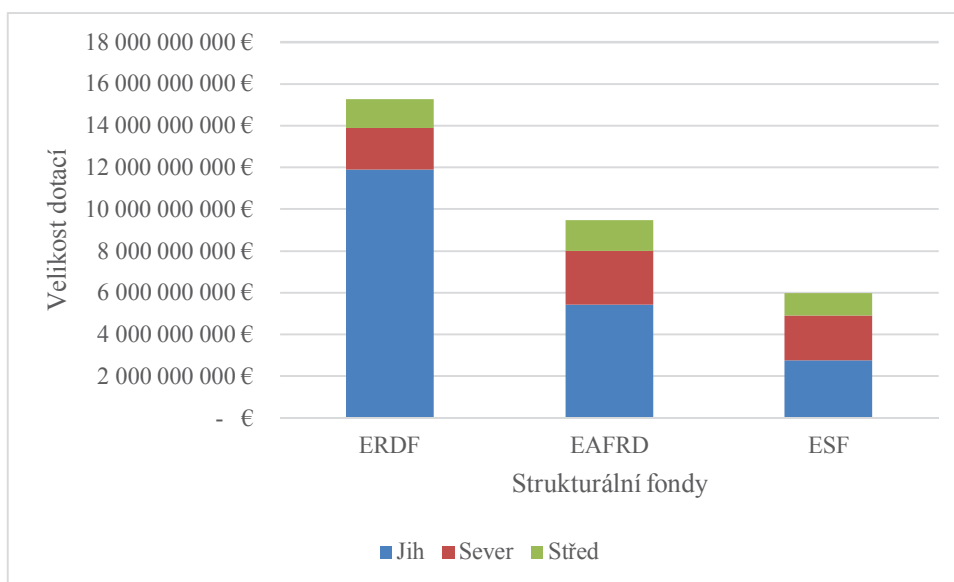
²⁵ ESIF 2014-2020 FINANCES PLANNED DETAILS [online]. [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/EU-Level/ESIF-2014-2020-FINANCES-PLANNED-DETAILS/e4v6-qrrq>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

Itálii. Do severní Itálie má přijít téměř 2 miliardy euro, což je 13 % z celého fondu. Do střední Itálie bylo naplánováno téměř 1,4 miliardy euro, to odpovídá 9 % celého fondu.

Z fondu EAFRD v současném období míří do Itálie 9,4 miliard euro. Nejvíce financí míří opět na jih. Plánované dotace činí 5,4 miliard euro. Taková částka odpovídá 57,3 % všech financí mířících do Itálie z fondu EAFRD. Do severní části Itálie míří ze sledovaného fondu 27,2 %, což znamená 2,5 miliard euro. Střední Itálie má přijmout na dotacích 1,4 miliard euro, tedy 15,5 % fondu.

Nejméně finančních prostředků určených pro Itálii je z fondu ESF. Celková finanční podpora pro Itálii činí téměř 6 miliard euro. Stejně jako u všech ostatních fondů, jde nejvíce financí do jižní Itálie. U fondu ESF to dělá 2,7 miliard euro. To odpovídá 45,7 % všech finančních prostředků mířících do Itálie z fondu ESF. Do severní Itálie proudí na dotacích 2,1 miliard euro, tedy 36,2 %. A 1 miliarda euro je plánovaná pro střední Itálii.

Obrázek 5 Dotace EU rozdělené podle strukturálních fondů.

Poznámka: Programové období 2014-2020

Zdroj: ESIF²⁶, obrázek a výpočty vlastní

Jak bylo napsáno výše, nejvíce prostředků proudí do Itálie z fondu ERFD, který má za úkol modernizovat a posilovat hospodářství. Do jižních krajů jde z tohoto fondu až 78 % celého fondu pro Itálii. Takové upřednostňování jižní Itálie nad ostatními kraji značí velmi špatnou situaci z hlediska infrastruktury a veřejné správy atd. Do jižních krajů Itálie proudí více

²⁶ ESIF 2014-2020 FINANCES PLANNED DETAILS [online]. [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/EU-Level/ESIF-2014-2020-FINANCES-PLANNED-DETAILS/e4v6-qrrq>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

finančních prostředků než do zbytku země i ze zbylých dvou fondů. Z fondu EARFD míří do jižních regionů 58 % prostředků určených pro Itálii. Tento fond má za úkol zvětšit konkurenceschopnost zemědělství, které na jihu je důležitým odvětvím hospodářství a podle dat Eurostatu je také zaostalé. Z celého fondu ESF mířilo do jižní části Itálie 45 %. Podobná částka je určena i pro střední Itálii. Tento fond má za úkol podporovat aktivity v oblastech nezaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů. Fakt, že proudí do severní části Itálie daleko méně prostředků, než do zbytku země dává smysl vzhledem k větší nezaměstnanosti ve zbylých dvou částech země a také se tyto regiony musí daleko více potýkat s imigrací. Je zde předpoklad, že díky migrační vlně v posledních letech bude do jižní Itálie proudit ještě více financí.

Analýza dotací EU ukázala velké upřednostňování jižních regionů oproti zbytku země. Jak bylo možné vidět z dat, už v prvním dotačním období byly posílány větší částky na jih než kdekoli jinde. Odpověď na otázku, zda tyto peněžní prostředky byly využity správně a pomohly zlepšit hospodářskou a sociální situaci na jihu, byla popsána v předešlých kapitolách. Pro příští dotační období je dokonce navrhováno, aby i FS (Fond soudržnosti), který podporuje chudší státy jako celky a ne regiony, nebyl už nadále rozdělován pro dané státy, ale regionálně, což by znamenalo další přísun finančních prostředků krajům jižní Itálie. Díky špatné politické situaci v celé Itálii, která je v jižních regionech jedna z nejhorších v Evropě, nelze předpokládat změnu a bude tak docházet k dalšímu zbytečnému „vyhazování peněz“ daňových poplatníků v celé Evropě.

3.4 Přímé zahraniční investice v Itálii

V této kapitole bude analyzován rozdíl mezi jižní Itálií oproti zbytku Itálie. Zkoumán bude také počet PZI v celé Itálii a bude analyzován vývoj v minulých letech. Analyzovaná data byla získána z datového serveru OECD. Pořadí evropských zemí podle přílivu PZI do dané země je možno vidět na Obrázku č. 6. Na tomto obrázku je analyzován přítok i odtok investic.

Podle výzkumu společnosti EY je Itálie mezi TOP 20 zeměmi Evropy v množství PZI projektů a také podle vytvořených pracovních míst. Počet PZI v roce 2016 vyrostl oproti roku 2015 o 62 % a počet vytvořených míst vzrostl o 92 %. Přes tento růst zahraničních investic v posledních letech patří Itálie v počtu investic mezi jedny z nejhorších zemí v OECD, ale také i na světě. Velikost PZI v poměru k HDP je ze všech 48 zemí OECD v Itálii 6. nejhorší. V pořadí evropských zemí je jedinou horší zemí než Itálie pouze Řecko. Vzhledem k tomu, že Itálie je 3. největší ekonomikou v EU, je množství PZI velmi malé. V roce 2016 byl počet přímých zahraničních investic 89, což je oproti Velké Británii, kde došlo ve stejném roce k 1 144 investicím zanedbatelné číslo. Podobný nepoměr je i ve vytvořených pracovních

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

pozicích v roce 2016. V Itálii bylo vytvořeno 2 654 pracovních míst, zatímco ve Velké Británii 43 165. Před Itálií se v těchto měřeních nacházejí i země jako Rumunsko, Maďarsko, Slovensko a Česká republika.²⁷

Poměr velikosti PZI k HDP dané země je v Evropě největší v Lucembursku, kde dosahuje příliv PZI k HDP téměř 356 %²⁸. Lucembursko nabízí příznivé podnikatelské prostředí. Je jednou z nejvíce otevřených ekonomik na světě a má velmi atraktivní daňový systém. Hodně nadnárodních společností zde sídlí a tomu odpovídají i toky kapitálu. Další hodnoty nad 100 % jsou v Irsku, Švýcarsku, Nizozemsku a v Belgii. Všechny čtyři země mají podobně jako Lucembursko velmi vlídné podmínky pro PZI. V těchto zemích jsou velmi nízké daňové sazby pro právnické osoby a minimální regulace pro zahraniční společnosti. V celé EU v roce 2016 měl poměr příchozích PZI k HDP hodnotu 48,4 % a ve všech státech OECD byla hodnota tohoto poměru 37,6 %. V Itálii byl tento poměr druhým nejmenším ze všech vybraných států, když jeho hodnota byla 18,7 %. Jediným horším státem bylo Řecko s hodnotou 14,7 %. Odliv PZI v poměru k HDP ve státech Evropy byl v roce 2016 největší opět v Lucembursku s hodnotou 386,5 %. V celé EU měl tento poměr v roce 2016 hodnotu 57,2 % a v OECD 42,9 %. V Itálii měl poměr odlivu PZI k HDP hodnotu 25,5 %, takže více zahraničních investic šlo z Itálie do zahraničí než naopak. Důvodem takto malého přílivu dotací může být velmi špatné prostředí pro podnikání v Itálii.

Rozdíly mezi regiony Itálie jsou markantní také z pohledu přímých zahraničních investic v Itálii. V bohatém severoitalském regionu Lombardie proběhla od roku 2009 třetina všech investic „na zelené louce“, které byly uskutečněny v celé Itálii. Z pohledu velikosti PZI od roku 2009 se tento region nachází na 13. místě ze 120 regionů EU. Za sledované období zde bylo investováno stejně jako v celém Norsku, nebo jako v regionu Paříž. Tyto investice vytvořily přes 19 000 pracovních míst.

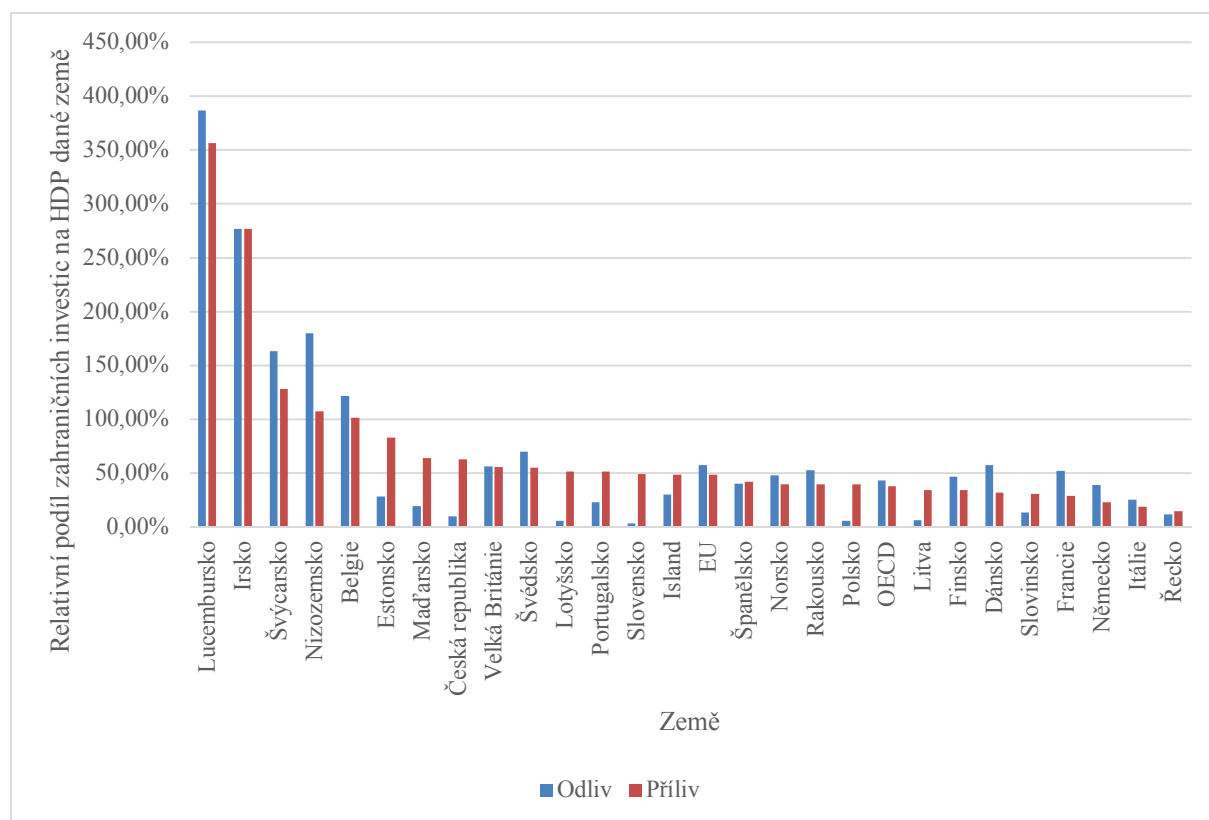
V jižní části Itálie, kde žije až třetina obyvatel, proběhla pouze desetina všech investic „na zelené louce“, které byly uskutečněny v Itálii od roku 2009. A dokonce regiony Basilicata, Kalábrie a Kampánie patří mezi 20 regionů západní Evropy, ve kterých bylo investováno nejméně. Podle odhadů bylo z 50 000 vytvořených pracovních míst v celé Itálii, vytvořeno

²⁷ Investors vote “remain” in Europe. *Ernst & Young* [online]. 2017 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <http://www.ey.com/gl/en/issues/business-environment/ey-attractiveness-survey-europe-may-2017>

²⁸ Uváděno je HDP dané země, ze které PZI pochází (resp. kam jsou exportovány), nikoliv Itálie

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

pouze 400 v jižních krajích Kalábrie, Basilicata. I přes svou zeměpisnou polohu, od roku 2009 jenom dvě velké zahraniční společnosti investovaly do výstavby hotelů v jižní Itálii. A žádná z těchto investic neproběhla v posledních čtyřech letech. Jsou zde ale také výjimky. Například na Sicílii bylo vytvořeno více než 4 000 pracovních míst, díky investicím v biotechnologiích.

Obrázek 6 Přímé zahraniční investice v evropských zemích v roce 2016

Poznámka: Uváděné HDP je dané země, ze které PZI pochází/kam směřují

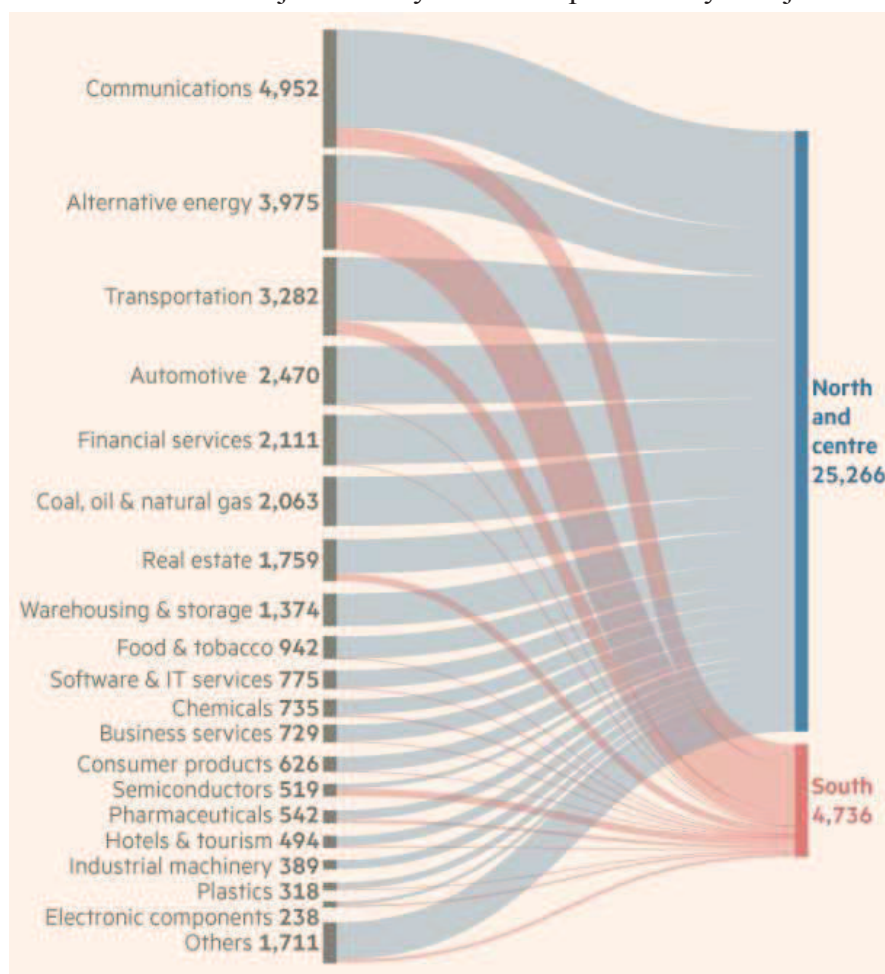
Zdroj: OECD²⁹, obrázek vlastní

Analýza počtu PZI a jejich sektorového a zeměpisného rozdělení ukazuje, ve kterých sektorech proběhly největší investice a jestli byly uskutečněny v severní a střední Itálii nebo v jižní Itálii. Nejvíce bylo investováno v sektoru komunikací, množství investovaného kapitálu bylo od roku 2009 celkem 4 952 milionů dolarů. Dále se často investovalo do alternativní energie, dopravy, automobilového průmyslu a finančních služeb. Naopak nejméně bylo investováno do elektronických komponentů, plastových výrobků, průmyslových strojů a turismu. Celkový počet investovaného kapitálu v severní a střední Itálii byl od roku 2009 25 266 miliónů dolarů, zatímco na jihu pouze 4 736 milionů dolarů. V severní a střední Itálii se nejvíce investovalo

²⁹ *FDI flows* [online]. [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/fdi/fdi-flows.htm>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

v komunikacích, dopravě a automobilovém průmyslu. V jižní Itálii se nejvíce investovalo do alternativní energie, komunikací a dopravy. Například díky dotacím EU a zahraničním investicím do alternativních zdrojů elektřiny se stala Apulie druhým největším producentem

solární energie v Evropě.

Obrázek 7 Přímé zahraniční dotace rozděleny podle sektorů a podle místa investice

Poznámka: květen 2009–duben 2017, v milionech dolarů

Zdroj: Financial Times³⁰

Rozdíl v přílivu PZI mezi jihem a severem Itálie může pomoci vysvětlit gravitační model obchodu. Ten říká, že velikost obchodních toků mezi dvěma ekonomikami je přímo závislá na velikosti obou ekonomik, nepřímo závisí na vzdálenosti ekonomik a také je zde závislost na vlivech, které snižují či zvyšují bariéry pro obchod, například společný jazyk, kvalita institucí, nebo cla. Lombardie, jako region s největším přílivem PZI z celé Itálie, má největší HDP ze všech regionů Itálie a také je tento kraj severně položen a leží na hranicích se Švýcarskem. Navíc sousedí Lombardie z částí Švýcarska, kde se mluví Italsky, což taky zlepšuje podmínky

³⁰ *North v South: Italy's foreign investment gulf* [online]. [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/b56c5be2-567e-11e7-9fed-c19e2700005f>

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

pro obchod. Oproti tomu region Basilicata má jedno z nejmenších HDP mezi regiony Itálie a leží v jižní části Itálie. Dále kraj Basilicata patří mezi 20 regionů západní Evropy, ve kterých bylo investováno nejméně. Z těchto příkladů vyplývá, že lze část vlivů, které ovlivňují rozdíly v přílivu investic mezi regiony, vysvětlit pomocí gravitačního modelu obchodu.

Přímé zahraniční investice v Itálii jsou na velmi nízké úrovni. Ať už jde o investování v Itálii, nebo investování italských společností v zahraničí, v obou případech je Itálie pod úrovní průměru EU a také je z tohoto pohledu jednou z nejhorších zemí v OECD. Pozitivní zprávou je, že v posledních letech roste příliv PZI a také počet vytvořených pracovních míst. Itálie, jako třetí největší ekonomika eurozóny, se nachází pod úrovní států jako Rumunsko nebo Maďarsko, což značí nechť zahraničních investorů investovat právě v Itálii a speciálně v jižních částech.

Při porovnání dotací EU a PZI se nabízí otázka, zda nejsou PZI a prostředky z fondů EU komplementy či substituty. Komplement je statek, který se spotřebovává společně s určitým statkem. Například dovolená u moře a opalovací krém, tenisové rakety a tenisové míčky. Substitut je statek, který je schopen spotřebiteli nahradit uspokojení z jiného statku. Substituty mohou být například různé druhy pečiva nebo vína stejné odrůdy.³¹ Vzhledem k rozložení dotací EU a PZI v Itálii by se mohlo zdát, že jde o substituty³². PZI se uskutečňují nejvíce v severní Itálii, zatímco prostředky z fondů EU putují hlavně na jih Itálie. Dále se nabízí otázka, zda PZI a prostředky z fondů EU nejsou komplementy. Tj. nejprve vybraný region (především jižní Itálie) čerpá prostředky z EU a po určité době se do těchto regionů začne importovat PZI, jelikož prostředky z EU by měly vytvořit vhodné prostředí pro soukromé investice. Jak se ale z provedené analýzy jeví, tak tomu bohužel není.

3.5 Produktivita práce

V další části proběhne analýza produktivity práce v různých regionech Itálie. I zde bude probíhat analýza diferencí jižní a severní Itálie. Jako celkový výstup ekonomiky daného regionu byla použita hrubá přidaná hodnota (HPH). Produktivita práce je měřená na jednoho zaměstnance. Itálie je rozdělena na 6 územních celků, podle územních statistických jednotek NUTS 1. Jedná se o územní celky: severovýchodní územní jednotka (dále SV), severozápadní

³¹ HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-006-5.

³² Soukromé investice nemohou být dokonalým substitutem prostředků z veřejných zdrojů. Dotace EU spíše substituují nízkou investiční aktivitu tamní vlády. Soukromý sektor nebude mít zájem investovat do vývoje infrastruktury a další velkých projektů. V některých případech však lze uvažovat o substituovatelnosti i u těchto investic, např. PPP projekty, investice do obnovitelných zdrojů atd.

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

územní jednotka (dále SZ), územní jednotka střední Itálie (dále S), jižní územní jednotka (dále J) a územní jednotka ostrovů (dále O) Itálie. Ekonomika každého územního celku je rozdělena do pěti sektorů: Zemědělství³³; Průmysl a stavebnictví³⁴; Obchod a služby³⁵; Finanční sektor³⁶ a Veřejný sektor³⁷. Všechna analyzovaná data jsou za rok 2015³⁸ a pochází z datového serveru Eurostatu. Data produktivity práce je možné vidět v Tabulce č. 3.

Největší produktivita práce ve všech regionech je ve veřejném sektoru. Zatímco v SZ byla hrubá přidaná hodnota na jednoho zaměstnance ve veřejném sektoru 335 471 euro (viz. Příloha IV) , měl tento poměr v O hodnotu 186 593 euro. Naopak nejmenší produktivita byla v sektoru Obchod a služby. V tomto sektoru dosahoval ukazatel produktivity nejvyšších hodnot v SZ a bylo to 37 317 euro na jednoho zaměstnance. Nejmenší hodnota byla opět v O s hodnotou 24 228 euro na jednoho zaměstnance. V sektoru služeb a obchodu je rozdíl mezi O a SZ daleko menší než v případě sektoru veřejného.

Největší produktivita práce finančního sektoru není v SZ, což je překvapivé, protože právě v SZ se nachází finanční centrum Itálie. V roce 2015 činila HPH finančního sektoru téměř 154 miliard euro a zaměstnáno ve finančním sektoru v SZ bylo přes milion lidí, což je podstatně více než v ostatních regionech Itálie. Největší produktivita finančního sektoru byla v SV, kde dosáhla hodnoty 147 219 euro na zaměstnance. Nejmenší produktivita ve stejném sektoru byla v J s hodnotou 117 075 euro na zaměstnance. Podobně jako v sektoru veřejné správy, je i ve finančním sektoru hojně využíváno informačních technologií, které v posledních letech zažívají rozmach.

Sektor průmyslu a stavebnictví má největší zastoupení v SZ. V roce 2015 byla v SZ největší HPH a také zaměstnanost v sektoru průmyslu a stavebnictví. Největší produktivita práce v sektoru průmyslu a stavebnictví byla v SV s hodnotou 62 178 euro na zaměstnance. Naopak nejmenší produktivita práce byla opět v J, když dosáhla hodnoty 49 466 euro na zaměstnance. Produktivita práce v sektoru zemědělství byla s hodnotou 50 074 euro na osobu nejlepší opět

³³ V sektoru zemědělství je obsaženo zemědělství, lesnictví, rybolov a těžba.

³⁴ Průmysl a stavebnictví se skládá z výrobního sektoru, dodávek elektřiny a plynu, dodávek vody a stavebnictví.

³⁵ Obchod a služby se skládají z velkoobchodů a maloobchodů, dopravy a skladování, ubytování a stravovací služby a komunikací.

³⁶ Finanční sektor obsahuje finanční a pojišťovací činnosti; realitní činnosti; odborné, vědecké, odborné a technické činnosti a administrativní a podpůrné služby.

³⁷ Veřejný sektor se skládá z veřejné správy a obrany; vzdělání; zdravotnictví; umění a zábava; ostatních služeb; činností domácností jako zaměstnavatele a činnosti extrateritoriálních organizací a orgánů.

³⁸ Rok 2015 je posledním rokem s kompletními detailními daty. Struktura ekonomik Itálie je velmi podobná a podle dostupných dat z Eurostatu se v čase se mění velmi málo. Proto byl zvolen rok 2015 jako „reprezentant“.

Heterogenita hospodářského vývoje severních a jižních italských regionů z pohledu vybraných ekonomických ukazatelů

v SV a nejmenší byla v O s hodnotou 32 103 euro na osobu. Zemědělství je nejrozšířenější v jižní Itálii. HPH byla v roce 2015 v J 8,7 miliard euro a zaměstnanost 264 tisíc.

Tabulka 3 Produktivita práce na osobu v jednotlivých regionech Itálie

Region	Zemědělství	Průmysl a stavebnictví	Obchod a služby	Finanční sektor	Veřejný sektor
Severozápad	37 690 €	61 914 €	37 317 €	146 407 €	335 471 €
Severovýchod	50 074 €	62 178 €	34 563 €	147 219 €	279 669 €
Střed	44 179 €	58 044 €	31 162 €	137 269 €	200 424 €
Jih	33 075 €	49 466 €	27 169 €	117 075 €	201 131 €
Ostrov	32 103 €	50 572 €	24 228 €	121 364 €	186 593 €

Zdroj: Eurostat^{39,40}, tabulka vlastní

Analýza produktivity práce ukázala další rozdíly mezi severem a jihem Itálie. Největší rozdíl v produktivitě práce byl ve veřejném sektoru, kde byla také největší hodnota produktivity práce. Je to dáno především velkým rozvojem informačních technologií v posledních letech, který umožnil substituovat lidskou práci stroji. A vzhledem k zaostalosti v inovacích v informačních technologiích regionů jižní Itálie, je rozdíl v produktivitě veřejné správy mezi severem a jihem Itálie, tak velký. Podobný jev je možno pozorovat i ve finančním sektoru. Sektor obchodu a služeb a sektor zemědělství mají naopak nejmenší produktivitu. V těchto sektorech nelze dostatečně substituovat lidskou práci strojem. Ve službách i v zemědělství je nahrazení lidské práce strojem často nemožné. Pro zemědělství jsou také důležitá rozlehlá pole a louky, u kterých jde obtížně a omezeně zvyšovat produkci.

³⁹ *Gross value added at basic prices by NUTS 3 regions* [online]. [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nama_10r_3gva

⁴⁰ *Employment in technology and knowledge-intensive sectors by NUTS 2 regions and sex (from 2008 onwards, NACE Rev. 2)* [online]. [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/htec_emp_reg2

Závěr

Diference mezi regiony jižní a severní Itálie je značná. Odlišný historický a společenský vývoj, který trval od pádu Západořímské říše, rozštěpil Itálii na dvě rozdílné části. Snahy o snížení rozdílů hospodářské výkonnosti probíhaly už od sjednocení Itálie roku 1861. Ovšem i přes velkou snahu a obrovské množství investovaných prostředků se, i přes dílčí úspěchy, nepodařilo diferenci mezi regiony výrazně snížit.

Analýza ekonomických ukazatelů potvrdila velké hospodářské rozdíly mezi jižní a severní částí Itálie. Dále z analýzy ekonomických ukazatelů vyplývá, že se v posledních 15 letech nedaří tyto rozdíly zmenšovat, ale naopak se ještě prohlubují. K prohlubování hospodářské výkonnosti přispívá i velikost Přímých zahraničních investic v daných regionech. Příliv PZI mezi lety 2009 a 2017 v severní Itálii byl čtyřikrát větší než v jižní Itálii. Velký vliv na příliv investic v daném regionu má jeho geografická poloha. Investoři raději budou investovat v regionech, které jsou geograficky bližší. Dalším důvodem malého PZI v jižní Itálii je špatné prostředí pro investice, které vytváří jak velká byrokracie, tak výskyt korupce a organizovaného zločinu.

Politika hospodářské a sociální soudržnosti Evropské unie má za cíl vyrovnat rozdíly mezi vyspělými a méně rozvinutými regiony v celé EU. Proto je logické, že většina finančních prostředků mířících do Itálie z fondů EU je určena regionům jižní Itálie. Bohužel, ale analýza hospodářského vývoje ukázala, že dotace EU nezmenšily diferenci mezi jihem a severem Itálie. Z toho důvodu je na místě otázka, zda je snaha o vyrovnání hospodářské výkonnosti regionů EU pomocí fondů ta pravá cesta.

Literatura

KNIHY

HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-006-5.

HONZÁK, František. a Marek. PEČENKA. *Evropa v proměnách staletí*. 3. aktualizované vyd. Praha: Libri, 2001. ISBN 9788072770250.

PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-721-4.

ČLÁNKY

BUBÁKOVÁ, Petra. *Gravitační model mezinárodní směny, jeho proměnné, předpoklady, problémy a aplikace* [online]. Acta Oeconomica Pragensia, 2013 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=aop&pdf=396.pdf>

GALANTI, Maria Tullia. *Is Italian Bureaucracy Exceptional? Comparing the Quality of Southern European Public Administrations* [online]. Bulletin of Italian Politics, 2011 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: https://www.gla.ac.uk/media/media_210759_en.pdf

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Antický svět [online]. Antický svět [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <http://www.antickysvet.cz/>

CICCARELLI, Carlo a Stefano FENOALTEA. *Through the Magnifying Glass: Provincial Aspects of Industrial Growth in Post-Unification Italy* [online]. Banca d'Italia, 2010 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: https://www.mmr.cz/getmedia/dda4e489-df77-4be3-b09d-bb9fec5b6323/ESI_fondy_v_kostce_ISBN-web.pdf

European Emigration: Italy. *European Emigration: The Historical Records* [online]. 2009 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <http://www.european-emigration.com/it/>

Corruption Perceptions Index 2017. *Transparency International* [online]. 2018 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017

Investors vote “remain” in Europe. *Ernst & Young* [online]. 2017 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <http://www.ey.com/gl/en/issues/business-environment/ey-attractiveness-survey-europe-may-2017>

Italian election: As it happened. *POLITICO* [online]. 2018 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/live-blog-italian-government-election/>

Itálie. *Euroskop* [online]. [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/541/sekce/italie/>

Italy: Economic development. *Nations Encyclopedia* [online]. [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <http://www.nationsencyclopedia.com/Europe/Italy-ECONOMIC-DEVELOPMENT.html>

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. *Evropské strukturální a investiční fondy 2014–2020 v kostce* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2015 [cit. 2018-05-29]. ISBN 978-80-7538-009-8. Dostupné z: https://www.mmr.cz/getmedia/dda4e489-df77-4be3-b09d-bb9fec5b6323/ESI_fondy_v_kostce_ISBN-web.pdf

ROMEI, Valentina. North v South: Italy's foreign investment gulf. *Financial Times* [online]. 2017 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/b56c5be2-567e-11e7-9fed-c19e2700005f>

How does mafia affect the Italian economy? A brief introduction. *The TSEconomist* [online]. [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <https://tseconomist.com/archive/december-2014/how-does-mafia-affect-the-italian-economy-a-brief-introduction/>

ELEKTRONICKÉ DATABÁZE

ESI Funds: Data [online]. European Commission [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/>

EUROSTAT: *Statistics database*. European Commission. [cit. 2018-04-15 a dále]. Dostupný z WWW http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

OECD: *OECD StatExtracts*, Organisation for economic co-operation and development. [cit. 2012-10-15 a dále]. Dostupný z <http://stats.oecd.org/#>

DALŠÍ ZDROJE

VYHNÁNKOVÁ, Eva. *Přímé zahraniční investice v ČR a jejich environmentální dopady* [online]. Brno, 2010 [cit. 2018-06-04]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/181922/fss_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce RNDr. Naděžda Johanisová, Ph.D.

LYSONĚK, Petr. *Přímé zahraniční investice: jejich determinanty a dopady na podniky země PZI přijímající* [online]. Brno, 2013 [cit. 2018-05-29]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/lide/clovek.pl?zalozka=13;id=1752;studium=59028;zp=37747;download_prace=1;lang=en. Diplomová práce. Mendelova univerzita v Brně, Provozně ekonomická fakulta. Vedoucí práce Doc. Ing. Lubor Lacina, Ph.D.

Seznamy obrázků a tabulek

Seznam obrázků

Obrázek 1 Shluková analýza	23
Obrázek 2 Vývoj HDP v PPS na obyvatele v letech 2000-2016.....	27
Obrázek 3 Vývoj HDP v PPS na osobu jako % z průměru EU mezi lety 2000-2016	28
Obrázek 4 Vývoj nezaměstnanosti obyvatelstva v produktivním věku v průběhu	31
Obrázek 5 Dotace EU rozdělené podle strukturálních fondů.....	36
Obrázek 6 Přímé zahraniční investice v evropských zemích v roce 2016.....	39
Obrázek 7 Přímé zahraniční dotace rozděleny podle sektorů a podle místa investice	40

Seznam tabulek

Tabulka 1 Dotace EU v předchozích programových obdobích.....	33
Tabulka 2 Plánované dotace EU v programovém období 2014-2020	35
Tabulka 3 Produktivita práce na osobu v jednotlivých regionech Itálie.....	43